ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਬੈਂਕੌਕ

ਦਾ

ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

"ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਦੇਣ (ਸਿਧਾਂਤ)

ਦਾ

ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ"

ਸੰਨ 1959 ਤੀਕ

"ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਮਲਹੋਤਰਾ"

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library has been created with the approval and personal blessings of Sri Satguru Uday Singh Ji. You can easily access the wealth of teaching, learning and research materials on Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library online, which until now have only been available to a handful of scholars and researchers.

This new Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library allows school children, students, researchers and armchair scholars anywhere in the world at any time to study and learn from the original documents.

As well as opening access to our historical pieces of world heritage, digitisation ensures the long-term protection and conservation of these fragile treasures. This is a significant milestone in the development of the Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library, but it is just a first step on a long road.

Please join with us in this remarkable transformation of the Library. You can share your books, magazines, pamphlets, photos, music, videos etc. This will ensure they are preserved for generations to come. Each item will be fully acknowledged.

To continue this work, we need your help

Your generous contribution and help will ensure that an ever-growing number of the Library's collections are conserved and digitised, and are made available to students, scholars, and readers the world over. The Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library collection is growing day by day and some rare and priceless books/magazines/manuscripts and other items have already been digitised.

We would like to thank all the contributors who have kindly provided items from their collections. This is appreciated by us now and many readers in the future.

Contact Details

For further information - please contact

Email: NamdhariElibrary@gmail.com

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੌਰਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

1. 10 ਜਨਵਰੀ 1934 – 24 ਜਨਵਰੀ 1934 — ਸੇਠ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ
2. 29 ਜਨਵਰੀ 1948 – 9 ਮਾਰਚ 1948 — ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ
3. 22 ਨਵੰਬਰ 1948 – 10 ਦਸੰਬਰ 1948 — ਜੀ. ਐਸ. ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ
4. 22 ਫਰਵਰੀ 1950 – 8 ਮਾਰਚ 1950 — (ਤਿਲਾ ਮਹੱਲਾ) ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ
5. 27 ਅਪਰੈਲ 1950 – 30 ਅਪਰੈਲ 1950 — ਜੀ. ਐਸ. ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ
6. 30 ਅਕਤੂਬਰ 1950 – 3 ਨਵੰਬਰ 1950 — ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ
7ਤੇ8. 28 ਜਨਵਰੀ 1951 – 17 ਫਰਵਰੀ 1951 (ਸਿੰਗਾਪੁਰ) — ਕੇ. ਐਸ. ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ
9. 14 ਸਤੰਬਰ 1951 – 21 ਸਤੰਬਰ 1951 — ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਵਿਰਾ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ
10. 25 ਜਨਵਰੀ 1952 – 10 ਫਰਵਰੀ 1952 — ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ
11. 5 ਨਵੰਬਰ 1952 – 13 ਨਵੰਬਰ 1952 — ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ
12. 10 ਜਨਵਰੀ 1953 – 26 ਜਨਵਰੀ 1953 — ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਕੰਪਨੀ
13. 20 ਜੂਨ 1953 – 27 ਜੂਨ 1953 — ਸੱਤ ਬੀਬੀਆਂ ਵਲੋਂ
14. 7 ਫਰਵਰੀ 1954 – 20 ਫਰਵਰੀ 1954 — ਜੀ. ਐਸ. ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ
15. 27 ਸਤੰਬਰ 1954 – 9 ਅਕਤੂਬਰ 1954 — ਜਾਂ ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਲੋਂ
16. 27 ਜਨਵਰੀ 1955 – 8 ਫਰਵਰੀ 1955 — ਸੇਠ ਬਖਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ
17. 16 ਅਕਤੂਬਰ 1955 – 24 ਅਕਤੂਬਰ 1955 — ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਪ੍ਰੀਤਮ'
18. 4 ਫਰਵਰੀ 1956 – 18 ਫਰਵਰੀ 1956 — ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ
19. 11 ਅਕਤੂਬਰ 1956 – 17 ਅਕਤੂਬਰ 1956 — ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ
20. 27 ਜਨਵਰੀ 1957 – 9 ਫਰਵਰੀ 1957 — ਨਾਮਧਾਰੀ ਜੱਥਾ (16 ਸਰੀਰ)
21. 22 ਸਤੰਬਰ 1957 – 5 ਅਕਤੂਬਰ 1957 — ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ
22. 29 ਦਸੰਬਰ 1958 – 9 ਜਨਵਰੀ 1959 — ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੇਠ ਜੱਥਾ (16 ਸਰੀਰ)

ੴ

"ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਬੈਂਕਾਕ (ਸਿਆਮ) ਬਾਰੇ"

ਸਿਆਮ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡਾ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਵਰਤਾਰਾ ਜੋ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਭੁੱਲਾਂ ਤਾਂ ਅਵੱਸ਼ ਹੋਣਗੀਆਂ ਫਿਰ ਵੀ ਜੋ ਯਾਦ ਰਹੇ ਆਏ ਤੇ ਸੁਣੇ ਕਰਮ-ਵੀਰ ਰਚਨ ਦੀ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨ-ਕੰਵਲਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ "ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀਓ! ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਮੇਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰੱਖੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੋ ਪਾਸੋਂ ਹਰ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਉਹ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ।"

ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰ ਵਿਪਾਰ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰ. [illegible] ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰੀ [illegible] ਦਾ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ [illegible] ਦੇ ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਵੀਰ ਏਥੇ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੋਂ ਕੁਝ ਨਾਮ ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਹਨ: [illegible] ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, [illegible] ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਜੋਤਿ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ [illegible] ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ [illegible], ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ, ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ [illegible] ਤੇ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ [illegible] ਸੰਨ 1905 ਵਿਚ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ [illegible] ਗੁਰਦੁਆਰਾ [illegible] ਸੀ ਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਗਰਾਂਦ, ਮੱਸਿਆ ਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ [illegible] ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਰਤਨ [illegible] ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ [illegible] ਜੀ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸਿੱਖ ਪਾਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੈਂਕਾਕ [illegible] ਵਿਪਾਰ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਕਮਾਈ ਕਰਦੀ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ [illegible] ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ [illegible] ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਨ ਪੀਣ ਦਾ ਪਰਹੇਜ਼ [illegible] ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸਿਰ ਢੱਕਣਾ ਇਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਸੀ।

[illegible] - ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਵਰਨਨ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫ਼ਕੀਰ ਪਾਸੋਂ ਬੈਂਕਾਕ ਵਿਚ [illegible] ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ

ਲਿਖਿਆ ਹੈ) ਸੰਤ ਫਕੀਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚਾਚਾ ਸੰਤ ਸ੍ਰੀ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬੀਕਾਨੇਰ ਵਿਚ ਸੇ
ਸੰਨ ੧੯੦੧ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਕੀਰਤਨ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਤੇ
ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਜਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸਾਜ਼ ਦੇਂਦੇ (ਸਨ)
ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਨ ਤੇ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ
ਸੀ। ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਰਤਾਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ
ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ। ਫੇਰ
ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਾਛ ਸੰਤ ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲੇ ਸ਼ਿਆਨ ਦਾ ਕੇਸ ਆਏ ਤੇ ਕੀਰਤਨੀ ਵੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਰਾਉਂਦੇ
ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਜ਼ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਨਾਲ। ਫਿਰ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਦੇਸ਼ ਆਏ ਤੇ ਲਕੀਰੇ ਵਿਚੋਂ
ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਚਾਰ ਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਗਿਆ। ਜਿ ਕਿਸੇ ਪਤਿਗੀ ਸੁਆਮਨੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ
ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਤਿਆਰ ਸਨ ਪਰ ਜਦ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚੋਜ ਜਾਣੂ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਫਿਰ ਬੀਕਾਨੇਰ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਗਏ। ਫਿਰ ਬੀਕਾਨੇਰ ਜਾਕੇ
ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਏ ਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ, ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚੀਮਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸਨੌਰ ਦਾ, ਏਹ
ਤਿੰਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਏ ਤੇ ਏਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕੁਝ ਮਾਇਆ
ਭੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਨੈਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਿਆਲ ਕਰਨ ਤੇ ਜਾਣ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ
ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਇਆ ਅਸੀਂ ਲੈਣੀ ਕਿਉਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੀ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਭਜਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ।
ਸੋ ਏਹਨਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਭਜਨ
ਪੜ੍ਹਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਏਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਪੜੇ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ
ਵਿਚ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ "ਕਿ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੀਂ ਕਿ ਏਹ ਆਪਣੇ
(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ)
ਧਰਮ ਤੇ ਪੂਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ" ਸੋ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਏਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਨੀਤ ਕਰ ਛੜ੍ਹਕੇ ਸਾ ਹਿਲਿਆ ਕਰਨ
ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾ ਪਕੜਿਆ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਏਹਨਾਂ
ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਕੇ ਸਾਰਾ ਦੀਨ * ਛੱਡ ਕੇ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤੀਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ

1 * ਜਿਥੇ ਅਕਿਰਾ ਲਿਖਦ ਆਏ ਉਥੇ ਤੋਂ ਨਾਮ ਸਾਧ ਦੀ ਦੇਖੋ ਤੇ ਹੈ।

ਪਈ ਸੰਮਤ ਜਾਗਾ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਸਚਖੰਡ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਨ 1955 ਵਿਚ ਸੀ
, ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨਕੇਰਾ 21 ਜੁਲਾਈ 1961 ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1-11-1975 ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਛੱਡਿਆ
ਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਾਇਆ ਬਹੁਤ ਜਗਿਆਸੂ ਨਾਮੀ ਸਿੰਘ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ
ਕਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਜ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਨਾਮ ਸੁਣੇ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ।
ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੈਣੀਵਾਲੇ 2. ਸੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਉਗ੍ਰਾਹੋਂ 3. ਸੰਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਾਬਾਦ
ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਫਿਲੌਰੀ 5. ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਫਗੀਵਾਂ 6. ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਦੇਵ 7. ਪੰਡਿਤ
ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 8. ਸ. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਸੰਤਪੁਰੀ 9. ਸ. ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਤੀ (ਤੋਗਾਮਦੀ) 10. ਭਾਈ ਦੇਵਾ
ਸਿੰਘ 11. ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਮੱਲਕੀ 12. ਤੋਂ 14. ਤਿੰਨੇ ਭਰਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ
ਕੇ ਰੋਸੇ ਦੇ 15. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕੁਰਲੋਜ (ਸ਼ਹੀਦ) ਸਾਰੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ
ਸੀ ਸ਼ਾਖਾ ਤੇ ਲੋਆਂਦੇ, ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਸਜਾਣਾ (ਏਹ ਸਭ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸਮਾਂ ਸੋਰ
ਸਮਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਹਿਗਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ)॥ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਦੀਕ ਛੱਤੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਸਦਕਾ ਉਸ ਵੇਲੇ
ਕਰਕੇ
ਨਾਮ ਰੰਗ ਦੀ ਇਕ ਗਾੜ੍ਹੀ ਲਹਿਰ ਇਕ ਏਕਾਧਾ ਮਕਾਨ, ਪਰਮਸ਼ਾਨ ਕਈ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ
ਨਾਮ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਆਨ ਜੁੜਦੀ ਤੇ ਹੋਰ ਗੈਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਉਠਦੇ
ਨਦੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਭਜਨ ਦੀ ਪੁਛਿਆ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆਇਆ
ਕੇ ਸੰਤ ਕਿਸੇ ਗਲੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ
ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਮਤ ਰੱਖ ਲਈ ਕਿ ਜੇ ਸੋਰੇ ਪਾਸੇ
ਸਰਪ ਸਰਨ ਗਹੀ ਤਾਂ ਸਰ ਦਾਸ ਬਾਰਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਹੋਗੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਕਥਾ
ਸਰਬ ਲਿਆ ਦਿਨ ਦੇਕੇ ਤੁਸਾਂ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਹੋਵਾ ਤਾਂ ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਅੰਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ
ਆ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਨਿਪੜਕੇ ਹੋਏ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧੀਰ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸੰਤ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਬਚਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇਸ਼
ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ
ਤਦੇ ਗਏ ਪਰ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਪਰਵਾਰ ਦੇ
ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਭਾਗ ਲੈਕੇ ਬਾਹਰ ਚੱਟ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲਾ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ

ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਵਿਚ (ਸਾਹੀਵਾਲ-ਪੰਜਾਬ) ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਇਆ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਇਹ ਸੁਧਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ "ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ" (ਨੋਟ:-ਫੋਰ
ਸਈਂਕ ਪੰਜਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪ ਵੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਇਥੇ ਰੋਜ਼
ਦਿਵਾਨ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।) ਸੰਗਤ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਓਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ
ਦੇ ਸਤੇ ਵਿਸਮਾਦ ਗਾਉਂਦੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ। ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗ
ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਸ ਗਾਏ ਸਨ ਤੇ ਫੇਰ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਵਿਸਮਾਦ ਗਏ ਸਨ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ
ਇਤਨਾ ਰਸ ਸੀ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਇਤਨੀ ਮਿੱਠੀ ਸੀ ਜੋ ਇਥੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ
ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ ਓਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਸੰਤ ਗਿਆਨ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸਮਾਂ ਮੈਨਾਂ ਫ਼ਰਕ ਦੀ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਹੈ ਉਦੋਂ ਲਾਇਲਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ
ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੰਗ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਫੇਰਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ
ਜੋ ਸਾਡਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਹੈ ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਚਲਣ
ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ।
ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਪਾਲਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤੇ ਭੋਗ ਇਕੱਠੇ
ਪਾਇਆ ਜਾਊ। ਸੋ ਇਹ ਬਚਨ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਅਜੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੀ ਜੋ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕਹਿਣਾ
'ਨੀਂਦ ਆਈ ਹੈ' ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿਣਾ 'ਉੱਠ ਬੈਠ ਜਾ ਕੇ ਸੌਂ ਰਹੀਂ' ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਲਈ ਘੁਮਾਉਣਾ
ਉਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ੧ ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ੧੨ ਵਜੇ ਭੋਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਚੱਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਵੱਡੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚੱਕਾਂ
ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ 'ਸੇਵਕ' (ਸੇਖਵਾਂ ਵਾਲੇ) ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਦੀਵਾਨ ਸੰਤ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨ
ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਾਲੇ ਗਾਂਦੇ, ਓਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾ ਚੰਗੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੇ ਵੱਡਾ ਕੀਰਤਨ
ਕਰਦਿਆਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ। ਜਿਸ ਕੀਰਤਨ
ਵਿਚ ਸਮਤੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਹੀ ਕਾਹਦਾ? ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਬੜੇ ਤਜਰਬੇ-ਕਾਰ ਗੰਭੀਰ ਵਾਲੇ

ਨਤੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਭਜਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿਣਾ (ਏਹ ਬਚਨ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸਨਹੇੜਾਂ ਵਾਲੇ
ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸਰੀਰ ਇਕੱਠੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਸਮਾਨ ਕਰਦੇ
ਹੁੰਦੇ ਸਨ: ਸੰਤ ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ)
ਤਾਂ ਕਿ ਏਹ ਸੁਭਾਵ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦੇ ① 'ਬਾਣੀਏ, ਜੈਸੇ ਕੇਹ ਬਾਣੀ' ② 'ਬਾਬੇ ਦਿਆ
ਸਾਰ, ਗਾਂਧ ਭਰ, ਬਾਬੇ ਦਿਆ।' ਏਹ ਸੰਤ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਮਾਪਤੀ ਆਉਂਦੀ ਦੇਖ
ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤਰਸ ਕਿਵੇਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ
ਇਆ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅੱਖ ਲੱਗ ਗਈ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸਮਝੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਚਪੇੜ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ:-
ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕਿਉਂ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈਂ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ
ਗਿਆਨ ਦਾ ਬੱਚਾ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਗਾਇਆ ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ
ਏਦੋਂ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਚਾਟ ਲੱਗੀ ਹੋਈ
ਸੰਤ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ। ੧੯੩੨ ਜਾਂ ੧੯੩੩ ਵਿਚ ਦੇਸ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ
ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੇ [illegible] ਸਮਾਂ ਸੇਠ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ
ਵੀਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਉਹ ਕਥਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖਾਂ ਤਾਂ
ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੀ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਰਾਲਾ ਵੀ ਕਿਲਾ ਵਾਲੇ ਅਤੇ
ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲਾ ਸੇਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਖਾਸ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਵਾਜਾ ਹਰਮੋਨੀਅਮ
ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠ ਵਜਾਉਂਦੇ ਤੇ ਢੋਲਕ ਦਾ ਸਾਥ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੱਕੀ ਬਾਨੇ ਜਾਂ ਸੰਤ
ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਫਕੀਰ ਦੇ ਡੇਰੇ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇਂਦੇ। ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਵਿਰਲਾ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ
ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਵੀ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਉਂਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਬਾਲ ਲੀਲਾ ਜਗਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰੀ ਚੋਲੋਂ (ਸਿਆਲ) ਵਿਚ ੧੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੩੫ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦਿਨ ਕੀਤਾ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਏਹ ਘੜੀਆਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਣੀਆਂ।
ਤਾਂ ਫਿਰ ਅੱਜ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਆਸਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਜਦ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਂਵਲਾ, ਇਕਹਰਾ ਸਰੂਪ, ਸੀਸ ਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਛਤਰ, ਨਾਲ ਆਏ

(ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ)

ਪੂਜਨ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਾਹਿਬ ਜੀ "ਚੰਦ ਕਵਰ ਜੀ" ਸੰਤ ਜੁਗ ਸਿੰਘ ਭੂਰੀ ਵਾਲੇ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਥੀ ਤੇ, ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ (ਕਿਰਪਾ) ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ, ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਰਾਜੀ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਕੁਝ ਉਚਾਰਨ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਭ ਦੀਵਾਨ ਜੋ 'ਸਾਹਿਬ ਜੀ' ਤੇ ਰਾਜੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਈ ਸੁਚਾਰ ਪਾਠ ਜਨ ਜੋ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹਨ। ਸੰਗਿਲਾ ਤੇ ਚੀਕ ਦਵਾਰੇ॥ 'ਮੰਗਲ ਪ੍ਰਾਤ-ਕਾਲ ਗਾਈਆਂ ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੇ ਇਸੇ ਭੁਰ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ॥ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੰਦੇਰ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਲਿਖਤ ਟ੍ਰੈਕਟ 'ਪੁਸਤ' ਭੇਟ ਛਪਾ ਕੇ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੰਦੇਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕੁਝ ਕੁ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹਨ। ਸੰਤ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਪ੍ਰੀਤਮ', (ਗੁਰੂ ਸੈਂਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ) ਸੰਤ ਸੁਰੇਲ ਸਿੰਘ 'ਦੀਪ', ਸੰਤ ਗਿਰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ 'ਰਮਲੀ', ਸੰਤ ਸਾਕਾਰ ਸਿੰਘ ਵਿਲਸਾਕ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ 'ਪ੍ਰੇਮੀ', ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ 'ਦਲੇਰ', ਸੰਤ ਚਾਨਣ ਸਿੰਘ 'ਸੋਢੀ', ਸ੍ਰ. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ 'ਚਾਤ੍ਰਿਕ', ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ 'ਮਸਤਾਨਾ', ਸੰਤ ਤਖ਼ਤ ਸਿੰਘ 'ਦੀਵਾਨਾ' ਜੀ, ਅਤੇ ਪਾਤ੍ਰਿ ਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ॥ ਇਹ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ 'ਜੋਤਿ ਸਾਗਰਾਂ' ਸੁਚਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਛਾਪ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਿਸ ਲਿਖਣ ਦਾ ਪਾਠੂ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਧੁਰ ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਦੇਸ ਪਧਾਰ ਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਤੇ ਸਪ ਜਲੰਧਰ ਨੂੰ ਗਏ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਥ ਕਈ ਸਰੀਰ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤੇ ਬਰਮਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਤੁ ਵਿਚੋਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ (ਕਲਕੱਤੇ) ਪਹੁੰਚੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੇਸ਼ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਤਾਂ ਤੇ ਹੋ ਗਿਆ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਸਾਹਿਬ ਸਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ), ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਕੂਲਾ, ਸੰਤ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤੰਬੀ, ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ, ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬੋਰੇਵਾਲਾ, ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਵਾਰੇ ਵਾਰੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਪਰ ਬਹੁਤਾਂ ਸਮਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ

ਸ.

(ਸਮਰਥਨ ਸਰੂ (ਅਕਾਲ) ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਹੀ ਆਧਾਰ ਤੇ)

ਤੇ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ। ਏਹ ਏਨਕ [illegible] ਨਾਲ
ਰਤਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇਹੜੇ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਸੇ ਬਣੇ [illegible] ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਨਾਮ
ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹਨ 'ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ [illegible]; ਸੰਤ ਇਆਣ ਸਿੰਘ ਏਨਕ ਬਨੇ; ਸੰਤ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ
[illegible]", ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਸੰਤ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਮੋਹਾਲ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸਤੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ (ਗਿ: [illegible])
ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ, ਗਿਰਧਾਰ ਸਿੰਘ ਮਲੇਰ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਏਕਾ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ [illegible] ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
ਤੀਰਥ, ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਰਮਤੀ, ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏਕਾ, [illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਤੇ ਇਕਬਾਲ
ਪਾਲ ਸਿੰਘ [illegible] ਸਰੀਰ ਵੀ ਹੁਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ
ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ [illegible] ਇਕ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ [illegible] ਹੁੰਦਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਏਹ ਸਿੰਘ ਪਾਠੀ, ਗ੍ਰੰਥੀ, ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ [illegible] ਜੋ ਨਾਮ ਯਾਦ ਹਨ ਉਹ ਇਸ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ। ਸੰਤ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ, ਸੰਤ ਇਆਣ ਸਿੰਘ ਮਲੇਰ, ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ
ਏਨਕ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਰਮਤੀ, ਤੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਏਹ ਪਾਠੀ ਹੁੰਦੇ
ਗ੍ਰੰਥੀ ਏ ਸੰਤ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਪੀਰ, ਬਲ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਤਖਤ ਸਿੰਘ ਜਗਰਾਉ, ਇਆਣ ਸਿੰਘ ਮਲੇਰ, ਪ੍ਰੀਤਮ
ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ ਸਨ। ਫਿਰ ਹੋਏ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, [illegible] ਸਿੰਘ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, [illegible] ਸਿੰਘ [illegible]
ਤੇ [illegible] ਸੰਤ [illegible], ਸੰਤ ਨੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ, ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ
[illegible] ਸਿੰਘ ਮਲੇਰ ਤੇ ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤੀਰਥ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। (ਸਾਮ ਲੋਕ -)
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲਈ [illegible] ਲਿਆਏ। ਏਹ [illegible] ਗਿਆ ਜੋ ਸੰਨ 1933 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ [illegible] ਕਰਕੇ [illegible] ਫਿਰ [illegible] ਤਾਰ [illegible] ਸਿਖ
[illegible] ਦੀ ਤਾਰ ਆਉਣ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ
ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ [illegible] ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਗੀਤ [illegible]
(ਗਿ: [illegible] ਸਿੰਘ ਗੀਤ) [illegible] ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਗਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ [illegible] ਵਿਚ ਸਨ।" ਅਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤਾਰ
ਆਈ. ਅਸੀਂ ਰਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਵਾਂਗੇ।" [illegible] ਦੇ ਪਾਠ ਹੁੰਦੇ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ [illegible]
[illegible] ਤੇ [illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। [illegible] ਕੀਰਤਨ

ਹਰ ਮੰਗਲਵਾਰ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਦਾ ਵੀਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਮਾਤ੍ਰੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕਿਸਾਨ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭੇ ਵੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਭੁਲਣੀਆਂ ਛੇਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਕੁ ਘਰਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ, ਮਾਘ ਮੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਂ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਈ ਦਸਵਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਮਾਘ ਮੇਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਸਾਰਾ ਦਸਹਰਾ, ਤੇ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਮਾਘ ਮੇਲਾ ਇਸ ਸਾਲ ਕੇ ਗੀਤ ਮਲਕਾਮ ਸਿੰਘ ਚੀਰੇ ਵਾਲੇ, ਗੀਤ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂਸ਼ੀ, ਕੋਈ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਂਦੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕੁਝ ਦੋਹੇ ਕੁਝ ਕੁ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

"ਹਮਲਾਂ ਪੈ ਕਰਹਿਆ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਡੀ, ਖਾਲੀ ਜੋ ਪੈ ਵੀਰ ਸਟਾਵੇਗਾ।।
ਪੀੜੇ ਵਾਲੀ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਲੇਖ ਕਰਨਾ, ਪੀੜੇ ਸੋਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵੇਗਾ।।
ਸਾਇਆ ਨਾਨਕੀ ਤੇਗ ਚਲਾਉ ਜਦੋਂ, ~~…~~ ਦੁਖ ਆਇਆ ਸੀਸ ਉਠਾਵੇਗਾ।"
ਇਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪੈਸਾ ਸਲੋਕ ਹੋਉ, ~~…~~ ਤੇਰਾ ਸੀਰ ਕੇ ਚੀਰ ਸਿਰਵੇਗਾ।।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪਤਰੇ ਸੁਣਾਂਦੇ ਸੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਾਘ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਕ ਦਿਨ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਮੌਕੇ ਇਕ ਸਮਾਂ ਸਿਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਸੀ :- "ਸਾਡਾ ਤਰਸ ਕਰਿਓ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ" ਤਿਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਕੂਲ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਬੰਦ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਬਾਲਕਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਭ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾਂ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ (ਸ੍ਰੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਿੰਨ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਗਲੇ ਦਾ ਸੁਰ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ੌਂਕ ਬਾਜਾ, ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਦਾ ਭੀ ਵੀ ਵਜਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਦ ਮੈਂ ਇਹ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੋਤੇ ਨੇ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਗੁਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ

ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਤਰੀਕ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਤੋਂ
ਸੁਆਦੀ ਰਸ ਆਉਣ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਬਾਣਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।। ਏਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ
ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜਨਤ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ 13-14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ
ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਸੀਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਮਾਜ ਏਨਾਂ ਦਿਲ ਮਨ ਦਾ ਸ਼ੁਗਲ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਿਆ ਸੀ।। ਏਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਾਪਤਾ ਤੇ ਸੰਤ
ਰਸਿਆ ਜੀ ਦੀ ਸਾਂਝਾਵਾਲੀ ਹੇਠ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਹ ਸਮਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇ
ਬਾਤ ਜਦ ਬਾਰਾਂ ਵਜ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਏਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆਸੇ ਦੀ ਪਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਏਹ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖ
ਪਾੜ੍ਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀਆਂ) ਸਤੋਂ ਕੋਈ ਕਾਹਲਾ ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਬਾਦ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਤਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਤਕ ਭੋਗ ਪੈਂਦਾ।। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ
ਬਰਸੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਵਰਤੀ ਲਿਖਦੇ ਸੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਚ
(ਸੰਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਆਸਤ ਬਾਬਤ ਹੈ)
ਏਤੇ ਨਾਲ ਦੇਹਲੀ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਨਿਗਾਹੇ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਏਹਨਾਂ ਵੇਖਕੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ
ਦਸਾਂ ਦੇ ਤੇ ਰਬਾਬ ਸਿਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜੁਗ ਨਾਲ ਹੀ ਏਸ ਦਾ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ
ਪਰੀ ਨੇ ਤਾਨ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪ ਸੰਗਤ ਨੇ ਆ।। ਪਰੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮਾਨ
ਆ। ਸੇਠਵੰਡੇ ਭਗਤ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨਵੰਦਾ ਦਾ ਜਲੰਧਰ-ਕਾਰਕ ਸੰਨ 1937 ਦੇ ਸੇਸ਼ੂਰਾਗ
ਦਾਰ ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ।। ਸੋ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਸੁਨਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ
ਸਦੂਰਾਗ (ਲੈਡਰਿਆਸ)
ਤਾਂ ਟੰਗੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਨੇ ਤੇ ~~ਸਕ~~ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਜੋੜਿਆਂ
ਕੀਰਤਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲਗਿਆ ਤੇ ਆਪ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਨਣ ਨਵੀਂ ਗਏ ਰਾਤ
ਨੌ ਵਜੇ ਤੋਂ ਉਤੇ ਦਾ ਕੁਝ ਟਾਈਮ ਜੀ ਸੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਇਤਨਾ ਰਸ ਸੀ ਜੋ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਿਸ
ਉਠਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ~~ਸ੍ਰੀ~~ ਰਾਤ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਜਾ ਕਿਤੇ ਸਮਾਪਤ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ
ਕਿਰਪਾ ਸੀ ਪਰ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਭੋਗ ਬਾਦ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ
ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ।। ਨਵੀਂ ਦਿਲਚਸਪ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ
ਭਗਤ ਜੀ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਦ ਵਧੀਕ ਕੀਰਤਨ ਆਏ ਤੇ ਇਹ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸੀ (ਬਾਜਾਂ)

ਸ. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ

ਵਿਚੋ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, 5-6 ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਤੇ ਅਖੌਤੀ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਿੱਸਾ ਛੇੜਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਸ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਗੀ ਦੇ ਵੀ ਹਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤਿਵੇਂ ਨਾਮਦੇ ਸੀ ਉਸ ਸੰਤ ਕਰ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਵੇਰੀ ਧਮੰਡ-ਭਿੰਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਭ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਹੋਇਆ, ਸਵੇਰੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ਫਿਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ (ਸ਼ੈਂਟਾ) (ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਈ) ਵਾਲੀ ਪਾਲਕੀ ਗੜਵੇ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ਉਸ ਦੇ ਮੁਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਿੰਘ ਵੀਰ ਪਾਸੋਂ ਕਰਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਧੁਮਾਨ ਕਰੀ ਆਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਭਾ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਤੇ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਸਨਰੇਟੀ) ਦਾ ਧੰਨ ਸੀ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਗੀਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਧਮੰਡ ਆਦਿ ਦੇ ਲੇਖ ਅਖ਼ਬਾਰ ਧਰਮ ਦਾਨ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸੁਣਾਯਾ। ਉਸ ਦੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ (ਸਪੁੱਤਰ ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ [illegible]) ਸੀ ਤੇ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ ਦਾਸ ਭਾਈ ਜੀ ਤੇ ਨਾਲ ਸਾਥ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਦਾ ਸੀ (ਸਾਸਨਟ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਏਹ ਧਮੰਡ-ਨਾਦਾਰ ਸੀ ਗੋਰੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ [illegible] ਦਾ ਸੀਨ ਸੁਣਾਂ ਇਹਨਾਂ ਆਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹੀ "ਗੱਲਾਂ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ, ਅਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਵਿਖਾਈਆਂ ਨੇ। ਤੁਸਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਏ, ਅਸਾਂ ਰਾਜ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਨੇ।" ਸਤ੍ਰੀ ਉਸ ਤਰ ਉਸ ਦੇ ਲੇਖ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਏਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦਾ ਇਤਨਾ ਜ਼ੋਰ ਸੀ ਜੋ ਏਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ। ਚੀਨ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਮਤੀ ਦਾ ਖੇਡਾ ਜਾਂਦਾ। ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਤਾਂ ਜਦ ਉਦੋਂ ਸਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਛੋੜੇ ਸਧਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਾ ਫ਼ੁਰਨਾ ਕਰਮ ਰਹੀ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਜ ਵੀ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਹਨ. ਜਿਵੇਂ:-

ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਗੀ ਦਾਟੋਂਕਾ ਏਸਿ, ਕਦਸਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਮੁੱਕੇ।। ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ ਚਲਾਈਏ ਜੇ ਕਰ ਤਾਂ
ਏਹ ਪੈਂਡਾ ਮੁੱਕੇ, ਕਦੇ ਨ ਰੁੱਕੇ।।" ੲ. ਚਰਖੜੇ ਨੂੰ ਚਾਰਾਂ ਕੂਕ ਦੇ ਸਾਂ, ਲੀਹ ਮੋਗੀ ਜੋਗੀ ਸਾਹਿਬ
ਨਾਲ ਪਈਆਂ" ਹੋ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਗੋ ਪ੍ਰੇਮ ਤਮਾਸ਼ੇ. ਪਾਰਦੇ ਕੈਸੇਂ ਗਈਆਂ।। ਸ. ਜਿਹ ਪਾਠ ਕੇ ਤ ਲੀਏ ਉਹ
ਆ ਜਾ. ਜੇ ਤਹਿ ਤੈਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣਾ।। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਢੰਗ ਜਿਸ
ਤੇ ਕਲਾਸ ਗਈ ਛਾਂਟ ਕਰਨਾ ਜਾਣ ਕਰਨ ਹੈ।। ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਲੋਂ
ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਪੁਰਬ ਦਾ ਮਨਾਂਦੇ ਤੇ ਲਾਲ ਜੀ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਰੱਖਦੇ
ਬਲਕੀ ਕਿਸ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਕਿ ਵੇਲਾ ਵਜਾਂਦੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਆਵਾਂਗੇ।। ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ
ਪਾਠ ਰੂਪ ਦੂਰੀਓਂ ਜੀ ਵੇਲ ਕਦੋਂ ਵਿਆਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਇਕ ਨਾ ਅਖੀਰ ਨਾ ਹਿੰਦਾ ਜੋ ਦੇਖ
ਕੇ ਹਿਸਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹ, ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਨੇ ਏਥੇ ਆਣ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਵਾਉਣਾ
ਹੀ ਰੋਣੇ ਤੀਸਰੀ ਡੰਡ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਤੇ ਵਜਾਏ 15-20 ਮਿੰਟ ਦਾ ਦੀਸ ਮਿਨਟ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭਾ
ਸ਼ੈਂਪ ਜਾਣਾ।। ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਹਿ ਭੇਜਣਾ ਕਿ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ
ਮਨ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ ਤੇ ਬਾਹਰੂ ਜਾਣ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮਸਾਲੇ ਹੀ ਇਹ ਉਤਸਵ ਮਨਾਣਾ।।
ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਾ ਭੋਗ ਤਾਂ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ, ਸਾਂ 1 ਵਜੇ, ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜਦ
ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਣ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣ ਕੇ
ਰੁਕ ਜਾਣਾ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਤੇ ਇਹ ਭੋਗ 2 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੈਂਦਾ ਇਹ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ ਸਮਝਦਾ
ਕਰੈ।। ਸੰਨ 1950 ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾਤਾ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਜਾਪਾਨ ਗਏ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ।। ਸਮੇਂ [illegible] ਵਿਚ ਕਦੀ ਪਾਠ ([illegible])
[illegible] ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮੇਰੀ ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਦਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਪੜੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ
ਸੂਰਤ (ਨਾਗਰ ਰਾਜ-ਸੀਮਾਂ) ਵਿਖੇ ਕਿ ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੁਣ ਕੇ
ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆ ਗਏ।। ਇਸ ਵਿਚ 28-30 ਪਾਠੀ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਸਹਿਜ [illegible] ਕਰਦੇ।। ਜਿਹੜੇ
[illegible] ਵਜੇ, ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਸਾਰਾ [illegible] ਵਜੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸਦਾ

ਸੋਲ੍ਹਾ ਚਾਰ ਤੋਂ ਬੇਗ ਠੱਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪਠ ਸਾੜੇ, ਸਰੀਰ (ਸਾਇਆ ਕਰੋ) ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਗਾਈ ॥
ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੈਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਪਰਜੋਗ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਮਿਤ ਪਾਠ
ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਅਖੰਡ ਦੇ ਇਕ ਦੋ ਦੋ ਪਾਠ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ (ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ
ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮੈਂ ਕਈ ਮੈਂਨੂੰ ਕਿਤੇ ਉਤੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਸ ਪਾਠ ਦੇ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਵ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਪਾਠ ਇਸ ਪਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਲੈਨ ਸਫਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ਪਠ ਸਾਰਾ ਭਰਨਾ
ਭੰਡਾਰ ਦਾ ਭਰਨਾ ਮੈਂ ਭਿਜਵੇ ਇਤਨਾ ਸੋਗਿਆ ਨੇ ਘਣਾ ਵੀ ਸਾ ਸਰਿਰ ਸਰੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰਿੰਨ੍ਹਾਂ ਗੈਰ
ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਠ ਕਰਵਾਏ ਸੋ ਸੋ ਨਾਮ ਜਾਣ ਕੇ ਉਨ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹਨ :- ਸ੍ਰ: ਲਾਭ
ਸਿੰਘ ਲਹੂਰਾ, ਸ੍ਰ: ਨਾਤ ਸਿੰਘ ਸਰਾਜ, ਸ੍ਰ: ਇਸਾਨ ਸਿੰਘ ਫੁਲਰਫਨ ਦਾਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਹੋ ਹੋਣਗੇ ॥
ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਕੀਬ ਪਾਰਿਸ਼ੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਸਮਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਪਾਠ ਜ਼ਿਆਦਾ
ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਖਾਸ ਇਕੱਤਰਤਾ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘੰਗਸੇ ਫੈਜਾਬਾਦੀ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੀ
ਗਈ (ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ
ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ "ਜਿਤਨੇ ਪਾਠ ਆ ਏ ਲੈ ਲੇ ਗਏ ਹਨ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਕੀਤੇ
ਜਾਣ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਾਠ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭੋਗ ਦਾ ਦਿਨ ੨੫ ਅੱਸੂ ਨੂੰ ਦੁਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ
ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ੭੮ ਜਾਂ ੮੪ ਪਾਠ ਸਾਰੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ)
ਇਹ ਪਰਸੰਗ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਾਠ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ॥ ਇਸ ਪਰਜੋਗ ਕਰਨ ਤੇ ਏਹ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਛਾਲੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਪਾਠੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ॥ ਇਸ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਵੇਲੇ ਦਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਦ ਪਾਠੀ ਚਾਰ ਵਜੀ ਉਠ ਕੇ ਸੁਚ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਅੱਧਾ ਪਤਾ ਸੁਣਾ
ਕੇ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਨੇਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਜਾਂ ਫਕੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸੰਤ ਇਸਾਨ ਸਿੰਘ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰੀ
ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਇਆ ਵੈਰਾਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਇਸ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨੈਣ
ਸਿੰਘ ਧੀਰ, ਸੰਤ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਇਸਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਵੇਖੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਇਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੀ ਸਰਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਦੇ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜੀ ਰੋਜ਼ ਧਰਮਸਾਲਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ
ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕੱਲੇ ਧਰਮਸਾਲੇ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠ ਤੇ ਨਾਲ ਨਿਤ-ਬਾਣੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸੋ ਇਹ

ਜ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪ ਆਪਣੀ ਦੇਖਿਆ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ,
ਰ ਸੋਹਣੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ।
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਪਾਠੀਆਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਸਪਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਸ
ਲੋਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਇਕ
ਤਿਹਾਸਕ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ
ਹੋ ਚੋਲਣੀ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਦਿਨ ਦੁਸਹਿਰੇ
ਦਿਨ ਦੀਵਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਜੀ
ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਤੇ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸੋਹਣਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ
ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਪੰਡਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਵੇਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਾਠ ਇਸੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਨਵੀਂ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸਨ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਜ਼ਿਕਰ
ਦਾ ਭੁਗਤਣ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਤ ਪਾਠੀਆਂ ਨੇ ਨੀਲੀ ਪੀਲੀ ਸੋਸਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖ ਕੇ
ਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ
ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਸਿਰਫ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ ਸੀ।
ਸ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਵਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ ਜੀ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ
ਤਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ
ਚੀਫ, ਸੰਤ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ), ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨਬੂਕਾ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਨ ਕੀਤੇ,
ਵੇ ਸਾਨੂੰ (ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਵਲਾ, ਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ) ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ
ਸ ਦੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਭੇਟਾ ਜੋ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਗਿਆ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ
ਦਿਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੀ ਸੰਗਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਨਦੀਂ ਵਿਚ ਪਹਿਰ
ਵਾਹ ਸੀ ਕਿ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿ, ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਇਹ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੀ "ਸਫ਼ੀਤ ਸੰਗ ਪਿਛੋਂ ਦਾ, ਸੀਨਾ ਭੇਜ ਤੁੰਨ ਸਾਵੇ।"

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਇਹ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਮੌਕਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਮਾੜਾ ਸਾਕ ਇਤਿਆਦਿ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੀ ਇਕ ਖਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਸਾ
ਕੀਤੀ॥ "ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣਾ ਪ੍ਰਚਲਨ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕੇਵਲ ਪੂਰੇ ਸਨ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ
ਗਤਕੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਕੇ (ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ ਛੋਟੀ ਕਿਰਪਾਨ) ਪਹਿਨਦੇ, ਪਰੰਤੂ
ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਗਲਪਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜੋ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਇਕ ਭਾਰ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕੀਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗਲਤ ਕੀਤੇ
ਸਮੇਂ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਭੇਜ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ
'ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸਿੱਖ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇਰਾ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜੋ ਦੂਜਾ ਇਕ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਛੁੱਟੇ'
ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਨ ਰੁਕ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਵਾ ਟਕਾ (ਉਸ ਵੇਲੇ ਟਕੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ)
ਭੇਟ ਕਰੇ॥ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਵਾ ਟਕਾ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਤੇ ਕੀਮਤ
ਰੱਖਦਾ ਹੈ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਦੇਗ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਰੋਕਣਾ ਜਾਂਦਾ॥ ਫਿਰ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸੂਬੇ ਸੇਠ ਇਲਾਕੇ ਸਿੱਖ ਕੋਈ ਦੇਗ ਨਾਲ
ਪਹੁੰਚੇ ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੀ
ਕਿ ਇਹ ਸੂਬੇ ਹਨ ਤੇ ਧਨੀ ਹੀ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭੇਟ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ
ਵਿਚ ਸੁਧਾਰਿਆ ਰੁਕ ਕੇ ਭੇਟ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਦੇਗ
ਨਾਲ ਆਏ ਸਨ ਏਸ ਕਰਕੇ "ਕਿ ਸੰਗਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਭੇਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੇ ਸੁਧਾਰਿਆ ਵੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾ ਏਨਾ
ਦਾ ਭੇਟ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੋ ਇਹ ਨੀਯਮ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਚਾਲੂ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ
ਗਲ ਸਿਖਾਇਆ ਸਿਖਾਇਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪ੍ਰਚਲਨ ਜਾਣਦਾ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆਂ ਸਤਾਂ
ਫੇਰਨ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ॥ ਕੁਝ ਪਰਜਾ ਤਾਂ ਜਾਂਦੀ ਕਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਫਿਰ ਏਥਾਂ
ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸਕਣ

ਜੀ।" ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਡਲ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਦੇ ਜੋੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਢੰਗ
ਦੀ ਪੜ੍ਹਤ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਦੇਂਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਮੰਡਲ ਵੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਾਪ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕਿਆ
ਹੇ ਤੇ ਫੇਰ ਵੀ ਕਈ ਸਿੱਖ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਮੰਡਲ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨਵੀਂ ਜਾਪ
ਤ ਨੇ ਇਕ ਨੀਤੀ ਜਿਸ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਹਰ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਓਹ ਸਿੱਖ ਸਨੇ ਕੇ ਥੋੜੇ ਵਾਰੀ ਇਕ ਮੰਡਲ
ਇਆ ਕਰਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਦੀ ਕੰਠ ਹੋ ਜਾਣੀ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ
ਹੋ ਜਾਊ। ਸੋ ਇਸ ਰਾਹੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ
ਜਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਨਾਮ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ
ਕਾਰ ਹਨ। ਸੇਠਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਤੋਂ ਸਾਰੂ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰ. ਸੰਤ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਸੀ ਸ੍ਰ. ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਕੀਨ
ਨ ਸਿੰਘ ਕੱਕੜ ਦਾ, ਭੈਣ ਸਿੰਘ ਕੁਕਰੇਜਾ, ਦੂਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਰਿਆਣ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ, ਸਾਹਿਬ
ਦੇਵ ਸਫੇਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕੁਕਰੇਜਾ (ਸੇਠ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾਨੀ ਦਾ ਪਿਤਾ) ਦੀ ਵਾਰੀਆਂ ਆਈ
ਪੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਸਨ ਵਿਚ ਵੇਲਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅੱਜ ਗੱਲ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ ਤੇ ਨਾਹੀ ਕਦੇ ਆਪ ਜਥਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਉਸ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ
ਖਲੋ ਕੇ ਜਦ ਇਹ ਪੜਿਆ ਤੁਰ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਤੁਕ ਦਾ ਸਵਾਦ ਆ
ਜਾਂਦੇ ਓਹ ਤੁਕ ਸੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ" ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਮਿਲਣਾ,
ਸਰ ਤੋਂ" ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਤਿਨਾ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ
ਸ਼ੌਂਕ ਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਸੰਨ 1935 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਿਆਮ ਦੀ
ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ
ਵੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਸਾਰਿਆਂ ਕਰਕੇ ਪਰਤ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਸੰਤ ਪਰਵਾਰ
ਜਾਂਦੇ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਨਈ ਕਿ ਫੰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ
ਫਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਹ ਫੰਡ ਦੇਣ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਮਿਤ ਹੀ ਹੋਵੇ ਸੋ ਇਸ ਫੰਡ ਨੂੰ ਚਾਲੂ
ਆਂ ਅਜੇ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਬੀਤਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਭੈਣ ਸਿੰਘ ਕੁਕਰੇਜਾ ਨੇ ਸਾਰੇ
ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲ ਨੇ ਕੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਕੀ ਸਾਧਨ ਹੈ?

ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਾਇਆ ਮੰਗੀਦੀ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਾ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਾਰੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਵੀ ਮੰਗੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹੈ
ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵੈਸੇ ਸੋ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਣ-ਸੁਣਿਆਂ
ਕਰ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਫੇਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਉਸਨੇ ਫੇਰ ਏਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਿਸ
ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਏਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ
ਦਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਏਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ
ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ
ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਜਦ ਫੇਰ ਉਸਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਤਾਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਹੁੰਦੇ ਸੰਪੂਰਨ
ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਛੱਤ ਤੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਕੁੱਟਿਆ
ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਿਤਮ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ, ਸੰਤ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ, ਸੰਤ
ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਮਦਾਸ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਸਾਰਜ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਇਕ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੀ ਤੇ ਇਹ
ਸਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਸਿੱਖ ਸਨ ਤਾਂ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪੁਲੀਸ
ਸਭ ਨੂੰ ਠਾਣੇ ਫੜਾਇਆ ਤੇ ਅੰਤ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ
ਹੋਇਆ। ਅੰਤ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫੇਰ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗੁਰ-ਅਸਥਾਨ ਫੰਡ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ
ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ (ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ
ਦਾ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਫੰਡ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਜੋ ਫੜਾ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚ
ਆਏ ਅੰਤ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸੀ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਆਜ਼ੇ ਲੱਗਾ ਕਿਤੇ ਹੀ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ
ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪੈ ਗਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਸਿੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਛੱਡ
ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਵਾਇਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ
ਇਕ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਤੇ ਪਿਤਾ ਹਰ ਕੋਈ ਵਜਾ ਵਜਾਉਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਪਰ ਸੋਹਣੇ ਤਰੀਕਾ ਕਰਦੇ
ਕਰਦੇ ਸੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਸੋ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ

ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਅਖੰਡ-ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ
ਆ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ
ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਏਨਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕਠੇ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪਾਠੀ
ਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਏ ਸਨ, ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹੋਰ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ
ਕੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਲਿਖਿਆ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਏਧਰ ਵਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੀ ਸਤ ਇਕੋ ਪਾਠ
ਹੋਇਆ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਰੱਖੇ ਪਾਠ ਤੇ ਤਕੜੇ ਪਾਠੀ ਸਾਰੇ ਦੂਜੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕਠੇ ਪਾਏ ਗਏ
ਇਸ ਨਵੀਂ ਰੀਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵੇਲੇ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਛੁੱਟ ਦਾ ਵੀ)
ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ ਸੋ ਤੁਰਤ ਸਮੇਂ ਚਾਰ ਹੀ ਵਿਗਾੜ ਪਾਠ ਵਿਚ ਗਏ।
ਹੋ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ ਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ॥ (ਏਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਚਲਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ
ਾਂ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ
ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਵਧਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ) ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਿਆ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਹੁੰਦੇ
ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਆ ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜੋ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕਈ ਵਾਰ
ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਏਸ ਨਵੀਂ ਪਰਪਾਟ ਵੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘ
ਨ ਕਿਹਾ ਜੋ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਸਤਿ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ
ਵੀ "ਗੁੜ੍ਹੀ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ" ਤੇ ਕਿ ਚਿੰਤ ਨਹੀਂ "ਚਾਰ ਕੌਣ ਨ ਲੋਈ ਨੂੰ" ॥ ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਵੀ
ਇਹ ਤੱਕਿਆ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤੇ ਚੌਂਕੀ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਹਿਆ ਜਿਸ ਸਮੇਂ
ਨ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿਮਰਨ ਜਾਪ ਕਹਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਓਹ ਵੀ ਕਈ ਵੇਲੇ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਹਿਆ ਜਿਸ ਨਵੀਂ ਜਾਗਾਏ ਖਾਸ ਕਰਕੇ 'ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ' 'ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ
, ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰਹੀ ਤੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲੈਣ ਯੋਗ ਹੈ
ਏਥੇ ਸੰਨ ੧੯੫ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਚੇਤੇ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤੇ ਜੂਨ ਵਿਚ ਸੰਨ ੧੯੩੧ ਵਿਚ ਜੋ ਸਭ ਰੌਲੀ ਸੀ
ਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸਪੋਟ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਜਾਏ ਸੋ
ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇਸ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਆਪ ਏਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਤੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਰਚੱਲਤ, ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਉਤੇ ਸ੍ਰੀ [illegible]
ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ [illegible] ਨਾਮ [illegible] ਦੇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਬਦਲਤੇ
ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ [illegible] ਦੇ ਸਬੰਧ ਦੇਸ ਗੀਤ (ਜਿਆਸ) [illegible] ਦੀ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਜੁੜ
ਦੀ ਸਟੇਜ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਹਰ ਰੋਜ਼ [illegible] ਕੀਤਾ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੇਲੇ [illegible] ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ
ਇਸ ਤੋਂ ਰਾਗੀਆਂ ਸਭ ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ [illegible] ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਉਚੇ [illegible] ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਹੌਲੇ ਹੌਲੇ
ਓਥੇ ਪਾਠ ਤੇ ਭਜਨਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। (ਨੋਟ:- ਜ਼ਮਾਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ-ਵਿਦਿਆ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਵਿਚ ਦਰਜਾ ਦੇਤੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ
ਕਹਿਣਾ" ਇਹ ਕੰਠ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ [illegible] ਸੰਗਤ [illegible] ਸੇ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ।
ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਗਵੱਈਆਂ ਸੱਤਾਂ ਵੱਸਕੇ [illegible] ਕਿਉਂਕਿ [illegible] ਨੂੰ ਦੂਜਾ [illegible] ਪ੍ਰਾਪਤ
ਤਰੱਕੀ ਆਈ ਸੀ। ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਬ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਗਤ [illegible] ਸੰਨ
1934 ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ) ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੌਰਾਨ, ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ [illegible]
ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਰ ਦੇ [illegible] ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਦੀ ਇਕ ਨ [illegible]
ਵਾਜਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਉਸਦਾ ਇਤਨਾ ਅਸਰ ਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ [illegible] ਪ੍ਰਾਪਤ
ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ ਕੀਰਤਨ, ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਦਾ ਸਾਜ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ [illegible] ਮੰਡ ਹੋਇਆ, ਸਿੰਘਾਂ
ਤੇ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਵੀ ਵਜਾਂਦੇ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਨਿਰੰਤਰ ਕੀਰਤਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ
ਕੋਈ ਘਰ ਨਾਂ ਜਾਂਦੀ [illegible] ਹੁੰਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ [illegible] ਦੀਆਂ ਉਸ
ਦਾ ਅਸਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ [illegible] ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਗਤ [illegible] ਵਿਚ (ਸੁਖਮਾ ਵਿਚ)
ਸਾੜੀ ਪਾਏ ਹੀ, [illegible] ਗਾਈਆਂ ਵਿਚ ਰਾਗ
ਦਾ ਤੇ ਤਰਪ-ਹਲਤ, ਵਰਨੀਆਂ, ਪਾਠ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ [illegible] ਦੀ ਵਰਦੀ [illegible] ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਚਾਰ [illegible] (ਕਿਤ-ਨੇਮ) ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ।
ਇਸ ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ [illegible] ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਸੀ [illegible] ਹੁੰਦੇ ਤੇ [illegible] ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਸ
ਭਰਦਾ ਤੇ ਇਹ ਰਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ [illegible] ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ [illegible] ਤੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖ ਕਰਕੇ
ਲੀਆਂ ਕਰ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਮੰਗੀ ਤੇ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਦਿਨ ਰਾਤ
ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਭੋਗ ਦੀ [illegible] ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਉਸ
[illegible] ਵਿਚ [illegible] ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੀ ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝਾਂਦਾ
ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਣਾਂ ਰਾਹੀਂ [illegible]
ਸਮਾਂ ਬਤਾਉਂਦੇ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ [illegible] ਉਠ ਕੇ ਬੋਲਿਆ
ਬਤੌਰ [illegible] (ਬੋਲੀ) ਮੈਂ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੁਰਬਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਮੈਂ [illegible]
[illegible] ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮਝੀ ਵਿਚ ਆਏ ਬਚਨ ਹੋਏ। "ਜਾਓ ਤੂੰ ਕਦੀ [illegible]
ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਲੈਣ ਦੇ ਕਰਤੇ [illegible] ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਬਦਲਾ ਹੈ। ਤਾਂ [illegible] ਨੇ ਹੱਥ
ਜੋੜ ਬਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰੀ [illegible] ਕੀਤੀ ਤੇ [illegible] ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣ ਬਖ਼ਸ਼ ਲਏ
ਤੇ ਸਮਾਂ ਸਾਰਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ [illegible] ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਬੈਠਣ ਲੱਗਾ
[illegible] ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰੀ ਸਰੀਰ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਿਆ (ਨੋਟ:)
ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ ਕਦੀ ਹਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਰ [illegible]
ਕੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਤੇ [illegible] ਵਿਚ
[illegible] ਦੀ ਸਮਰਿਤ ਨਾਲ ਗੀਤਾ ਸੀ [illegible] ਜੀ ਦੀ [illegible] ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ [illegible]
ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਤੇ [illegible] ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਬਹੁਤ ਗਿਆ।
[illegible] ਗਏ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦੀ ਗਰਤ ਦੀ ਸੁਪਨੀ ਸੂਰੇ [illegible] ਤੇ ਇਹ [illegible] ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ
[illegible] ਸੀ। ਇਹ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਰਿਹਾ
। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਰੀਰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-
ਸ੍ਰ. [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ ਸਨੌਰ, ਸੰਤ [illegible]
[illegible], ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ [illegible], [illegible] ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, [illegible] ਸਿੰਘ [illegible],
[illegible] ਸਿੰਘ [illegible], ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ [illegible], [illegible] ਸਿੰਘ, [illegible] ਸਿੰਘ [illegible], ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ, ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਅਤੇ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ
ਮਲਕੋਟ, ਤੇ ਮਾਹਿਲ ਵਿਚ ਦੇ ਸਹਿਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ॥ ਕੀਰਤਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਖਰਚ ਦਿੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-
ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਨਾਵਰ, ਸੰਤ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਵਾਹਲਾ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਦੇਤਾ (ਟੇਲਰ ਪਟਿਆਲਾ)
ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਮਜਾਰੇਵ, ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਵੱਡੀ ਟੇਟ, ਸਾ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਬਾ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸਾ: ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦਲੇਰ,
ਸਾ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੱਚਾ ਕੋਟ, ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ, ਸੰਤ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਫਗਵਾੜਾ, ਸਾ: ਸੁਰਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ,
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਪਾਕਪਟਨ (ਸਾਰੇ ਭਰਾ) ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ,
ਸਾ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਇਨਸਾਫ, ਬਾ: ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸਰਦਾਰ
ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਸਾ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਸਾ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਤੀ, ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ, ਸਰਦਾਰ
ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਨਾਟ ਨਿਕ)॥ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਗਰ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਦੀਵਾਨ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ
ਲਗਦੇ ਹਰ ਹਫਤੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ
ਵਿਚ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਾਠ
ਕਰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਰਖਦਾ ਸੀ ਸਾ: ਸੰਗਤ
ਦੀ ਜੱਦ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਸੀ ਸੀ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਵਾਈ ਦੀਵਾਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਸਥੀਕਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਭਾਵ
ਸੀ ਤੇ ਜਵਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਆਕਾਰ ਪਿੰਡੋਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨੇਤਾ ਮੁਤਾਬਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੈਡਕੁਆਟਰ
ਦੀ ਚੌਕਸੀ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਭੈ ਸੀ ਕਿ ਜਵਾਨ ਦੇ ਹਾਲ ਤੇ ਬਾਰ ਭਾਵਨਾ ਏਥੇ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋ ਵੇਗਾ।
ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੀ ਇਹ ਹਰਬੰਸ
ਹਸਨਾਬਦਾਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ, ਪਿਤਾ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ
ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਲੈਣ ਲੱਗ ਦੀਆਂ ਪਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ
ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਰ ਕੁਰਬਤ ਦੀ ਗੱਲ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਤੇ ਆਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੇਠਾਂ ਪੌੜੀ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸੀ ਸੋ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਏਹਨਾਂ ਸਭ ਨੂੰ
ਬਚਾ ਲਿਆ ਪਰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚਾ ਪੌੜੀ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਸੀ ਇਥੇ ਇਹ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਗਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭੂਲੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਿਤਨੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਤੀ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ:- 'ਭਾਗ ਕਰੋ
ਗਾ" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ:- "ਭਾਣੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣੋ ਜੇ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੋਗ ਆਇਆ ਜਾਂ ਕੋਈ
ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਗ ਭਿਆਨਕ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਗਾ" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ, ਨਾ
ਕਿੰਨੀ ਪੈਦਲ, ਸਾਈਕਲਾਂ ਦੀ ਦੌੜ, ਬਹੁਤ ਸਰੀਰ ਪਰਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ, ਹੋਏ ਪਰਵਾਰ ਵੀ ਇਕ ਜਾਣ
ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਅਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਇਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਸਕਿਆ। ਸੰਤ ਜਗਤ ਦੀ ਬਸੰਤ ਦਾ ਦਿਨ ਜੋ ਕਿ ਵੱਡੇ ਨ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਹੈ ਉਸ ਦਿਨ ਜੋ
ਦਾ ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਾਰ ਉਹ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਸੁਣ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੀਆਂ ਸਾ ਜਲਵਾ-
ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ ਜੋ ਪਰਵਾਨ ਚਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ॥ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਬਾਣੀ ਪਾਠ ਹੋਏ ਤੇ ਸਵੇਰੇ 7 ਜਾਂ 7½ ਵਜੇ ਤੋਂ ਗਾਇਨ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੰਤ ਕੂਕਾ ਸਿੰਘ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ
ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਇਸ ਆਪਣੇ ਪਰਚੇ (ਸਿੱਖਨਾਮੀ) ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੰ: 26 ਵਿਚ
ਸਹਿਤ ਪਾਸ ਪਰਵਾਨ ਕਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ
ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਠੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ
ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਮਾਸਟਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲਹੂਆ ਤੇ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ
ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ (ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤੋਂ ਰਾਗੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵਿਚੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ
ਇਹ ਕੋਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ)
ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਰਕੀਬਨ
ਤੇ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਤਾਕਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਵਾਰ ਦੇ
ਵਿਚ ਇਹ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਬੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰ ਗਏ ਸਨ ਨਾਲ ਢੋਲਕ
ਬਾਜੇ ਦੀ ਗੂੰਜ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੈ, ਤੇ ਬਸੰਤ ਆਗਮਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨੇ ਸਮਤੀ ਦਾ ਜੋੜਾ ਲੈ ਆਂਦਾ

ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਇਆ ਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਇਕ ਬਾਹਰੋਂ ਪੀਲੀਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਇਕ ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਗੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਲੋਕ ਦੇ ਬਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਵਿੱਚ ਗਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ" ਜੀਵੇਂ ਚੰਨ ਹੈਂ ਤੂੰ ਕੌਮਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ॥ ਸਿਰਤਾਜ ਜੀ ਤੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ" ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਜੀ ਕੀਤੇ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝੀਆ ਗਈ ਤੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਪਿਆ। ਸੋ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਰਾਗੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੋ ਚਾਰ ਲੋਕ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਵੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:– "ਲੋਕੀ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਸਤਗੁਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਸੂਰਵਾਰ ਫੜਕਦੇ"॥ ਏਹ ਹਾਲਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੋ ਗਈ, ਇਹ ਪੱਕਾ ਦਸਵੇਂ ਦੇ ਰਬੀਬ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਕਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਸਮਾਨੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਗਟ ਦੇਣਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਜੋ ਨਾਮ ਜਾਣ ਵਰਿਆਏ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:– ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧਾਰਵਾਨ, ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਰਾਲਾ, ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਨਾਵੇਂ, ਸੰਤ ਜਿਵਣ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ, ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਸਾ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ, ਸਾ: ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਕੂਲਾ, ਸਾ: ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ॥ ਸੋ ਇਹ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸਮਾਨੇ ਹੋਏ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਾਹਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਮਝੀ ਰਹਕੇ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜੋ ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰ ਸਮਾਨੇ ਹੋਏ ਕੇ ਲੋਟਣੀਆਂ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ:- ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੋਲਾ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਧਲੋਤ, ਇਕ ਦੇ ਭਾਣਜੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਕ ਗਿਆਨੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸਮਾਧ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਵੀ ਭੁੱਲ ਬੈਠੇ ਸਨ ਇਹ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਰੰਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲਮਬੰਦ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਣਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਕਰਾਇਆ। ਜਦ ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਲੋਕ ਗਾ ਕੇ ਇਹ ਪੱਕਾ ਧਾਰੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ:- ਇਸ ਮਾਸ ਸੰਗਤਾਂ ਜੋਗ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਚੋਲੜੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਾਣੇ ਵੰਨ ਹੋਣ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ (BLACK-OUT) ਬਚੌਣਾ ਭੁਲਣ ਕਰਕੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ॥

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਵੀ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਂਦਾ, ਫਲੇ ਦੇ ਨਜ਼ੀਕ
(ਨੋਟ:- ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਨੈਂਣੀ ਵੀ ਰਬਾਬ ਜਾਂ ਜੋ
ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੇਵਲ ਇਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨ ਸੀ) ਉਦੋਂ ਹਵਨ
ਵਾਂਗ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਜੋ ਸੰਤੋ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਇਕ ਪਾਠ ਆਪ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਮਿੱਤ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤੇ ਸਨ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕੋਈ
ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਰ ਕੇ ਹਟੇ ਭਰਿਆ। ਇਸ ਬੀਬਾਨ ਨੂੰ ਜੇ ਕਰ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ
ਨਾਂ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਜੋ ਸਹੀ ਜੋ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ
ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:- ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ, ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ,
ਸਾਦ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸੰਤ ਨਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰਾ, ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਨੇਤ,
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਚਦੇਵਾ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ, ਮਿਲਾਪ ਸਿੰਘ ਕੁਨਰੇਜਾ, ਦਿਲਜਾਨ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ,
ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਅਤੇ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਹੋਲ। ਇਸ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ
ਤਾਂ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਇਹ ਬਾਣੀ ਹੋਣਾ ਸਹਿਜ ਸਮਾਨ ਵਡੀ ਸੇਠ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੈਰ
(ਸੁਖਮਨੀ ਗਲੀ ਨੰ. 53, ਸ. ਕੀ ਪਾਏ ਕੀ ਗਲੀ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪਾਸ ਸਜਾਉਣ ਨਈ ਇਹ
ਇਹ ਬਹੁਤ ਤਗੜਾ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ. ਸਵੇਰੇ ਪਾਠ ਤੇ ਬਾਦ ਕੀਰਤਨ, ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਸੰਤ ਦੇ ਸਾਰ ਸੰਗਤਾਂ
ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਵਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੰਗਤ ਦਾ ਇਕੱਠ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਪਰ ਜੋ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰੀਤ-
ਸਮੇਂ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਆ ਇਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ
ਕੇ, ਭੁਜਨ ਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ, ਪਾਠ, ਪਰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਇਹ ਕਰਨ ਸਮਾਂ ਬਿਤੀਤ ਹੋਤਾ ਤੇ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ, ਜਾਣ ਨੂੰ ਨਾ ਇਸ ਕਰਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ
ਹ, ਬਲਕੀ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰਤ ਇਕ ਇਕ ਸਦੇਵ ਹੀ ਸਮੋ ਗਈ ਜੋ ਸੰਗਤ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧਨ
ਆਪਣੀ ਗਲ ਸੰਗ ਲਈ ਕੇ ਜਰਮਨ ਤੇ ਇਟਲੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਗਰ ਚੁਕੇ ਸਨ ਪੇ ਇਸ ਸਦਕਾ
ਹੈ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੇਤੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤੇ ਹੁਣ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਪਰਬਾਤ ਤੇ ਇਹ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣ ਹੋਇਆ

ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਸਦਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ
ਦੀ (ਮੂਵਮੈਂਟ) ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਾਂ ਦੇ
ਸਨ ਇਸ ਦਾ ਸੀਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੋ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਫੜਕੇ ਪਰ
ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਫ਼ਿਰਕੇ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਮੁਆਮਲੇ ਚਾਲੂ ਕਰਕੇ
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਸਭ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ)
ਕਿ ਇਹ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨ ਫੈਲ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਛੱਡਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ
ਸੋ ਇਸ ਸਭ ਪਿੱਛੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੀ ॥ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਵੀਰ ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ
ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਬਿਤੀਤ
ਹੋਏ, ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਜ਼ਬਤ ਆਦਿਕ
ਸਿਲਸਿਲਾ ਦੀ ਆਸ ਲੱਗੀ ਜਾਰੀ ਸੀ ॥ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਸ ਦੇਸ਼ ਆਏ
ਉਹ ਸੇਠ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰੀਏ ਸਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫ਼ੌਜੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਮਾਰਚ ੧੯੪੬
ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਲਕੱਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਗੱਡੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤ੍ਰਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਮਨਾਇਆ ਜਾ
ਰਿਹਾ ਸੀ (ਉਥੇ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ) ਤੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ
(ਇਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸਨ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਾਪਸ
ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਨੇਤਾ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ।
ਜੰਗ ਮੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਰੀਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਪਸ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ
ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਵਾਪਸ ਆਏ ਉਹ ਸੇਠ ਮੇਘ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲਾ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਰਾਵਲਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ ੧੯੪੬ ਵਿਚ ਕਲਕੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਿਧਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ, ਅਤੇ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਵੀਰ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ॥ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰ
ਵਿਚ ਫੜੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਰਮਾ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਫੀ

...ੜਾ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਵੀ ਮਹਿੰਗੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਸੂਬੇ ਕਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰ ਖੁਸ਼ਕੀ ਰਸਤੇ
...ੀ ਰੰਗੂਨ ਤੇ ਮਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਫੇਰ ਇਸ ਤੇ ਵੀ
...ਆਏ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਪਾਰੀ ਬਾਹਰ ਮਾਲ ਲਿਆਂਦੇ ਇਸ ਨਾਲ ਔਗੁਣ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ
...ਇਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਈ ਸਾੜ੍ਹੇ ਸਾੜ੍ਹੇ ਪਰ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਵਾਲ ਗਏ। ਪਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਬਰਮਾਂ
...ਨਾਲ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਹਿਦਾਇਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਤੇ ਇਹ ਮਾਲ
...ਹਰ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ॥ ਪਰੰਤੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਹਿਬਾ ਪਾਰੀ
...ਤਿ ਆਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਂ ਬਰਮਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨੇ ਵਾਰ ਫੇਰ ਜਾਲਦੀ ਤਿਆਗੀ
...ਰ ਦਦੀ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਕਮਾਈ ਅੱਗੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਕੇ ਫੇਰ
...ਪਾਏ ਤੇ ਇਹ ਸੰਨ 1948 ਜਨਵਰੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਤੇ ਧ ਸੀਤ ਪੰਥੀ ਇਹ ਸਦੀ ਨੇੜੇ ਆ
...ਗਾ ਸੀ ਪਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨੇ ਸਤ ਨੂੰ ਝੁਲਾ ਦਿਤਾ (ਪਤ ਪਿਆਰੀ (ਵ ਸਾਹਿਬਾ ਦਤਾਗ)
...ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰ ਸੋਨ ਸੁਨਿਹਰ ਸਿੱਖ ਸਜਾਏ ਨੇ ਉਤਨਾ ਲਿਖਿਆ ਗਲ ਪਕੜੇ ਲਿਆਈ ਸੀ)
...ਸ ਸਾਬ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨ ਸਰੋਦ (ਬਰਮਾਂ) ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਦੇਖੇ ਸਹਿਗ
...ਤੇ ਨੇ ਪਧਰਿਆਂ ਛੇਰ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਇਨਤਾਂ ਬਾਸ
...ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜਾ ਜੋ ਕਈ ਸਾਲ ਤਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ
...ਨਾ ਖੜੋ ਸਕੇ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ, ਵਰਨੀ ਪਾਠ ਤ੍ਰਿਸੰਤਗੁ ਜਾਰੀ ਸੀ, ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦਾ
...ਪਸ ਵਿਚ ਘੜ੍ਹਵਿਚਾਰ ਸੀ ਹੋਰ ਆਪ ਜ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਇਸ
...ਕੇ ਗਮੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਫੰਡ ਚਲਾਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਰੱਖੀ ਗਈ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਕਿਰਪਾ
...ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਫੰਡ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਫੇਰ ਲੋੜ ਵੇਲੇ
...ਸੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਇਸ ਫੰਡ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਟੀ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਵਿਰਪਾਲ
...ਸ਼ਿਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਫੰਡ ਨਾਲ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ
...ਫੇਰ ਤਿਲਕ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ॥ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਦੇ
...ਤਦਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਵੀ ਇਹ ਗੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਦਗਾ ਦੇ ਕਸਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਜੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕ ਦਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਆਏ ਹੀ ਸਨ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ
ਮਹਿੰਗਾ ਨਾਲ ਸੰਤ ਇਸਾਨ ਸਿੰਘ ਸਰਜੋਦਾ ਤੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ
ਆ ਕੇ ਫੌਜ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੇਠ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆ ਪਏ ਕਿ ਸੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੂਰ
ਗਏ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਫੇਰ ਸਾਫ਼ ਕਹੇ:- ਕਿ ਸਾਧ
ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲੇ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਵੀ
ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਬਹਿ ਕੇ
ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ
ਬਣਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਵਿਚਾਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ
ਸੋਚ ਪੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉਤੇ ਟੀਕਾ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸੇਠ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ
ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਆ ਈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇਜ਼ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਹੋ
ਇਕ ਵਧ ਗਈ ਸੀ ਉਧਰ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਫ਼ਸਾਦ ਇਕ ਇਕ
ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਹੈ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਝਗੜੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਣਨ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੀ।
ਸੋਸਾਇਟੀ ਸੀ [illegible] ਨਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਫਿਰ
ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਬਕ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਜੋ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਆਪਣੇ ਖਾਨਦਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਹਿਰੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਪਾਰ
ਹੋ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ [illegible] ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਮੁਲਕ ਛੱਡ ਪਿਆ ਸੀ
ਆਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਹੱਲ ਲੱਭਿਆ ਤੇ ਕਈ ਪਰਵਾਰ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਗਏ ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ ਵਾਪਸ ਸਿੰਘਾਂ
ਨੂੰ ਮਿਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਖ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਸਭੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ
ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਫਸਾਦ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ਦੇਸ਼
ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ [illegible] ਸੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ
ਉੱਚੇ ਨੇ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ "ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਦਿਨ" ਬੜੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨੂੰ
ਰੈਲੀ [illegible] ਮਨਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਇਕਾਨ [illegible] ਸ੍ਰੀ [illegible] ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ

-ਉਸ ਦਿਨ ਚੰਡੇਰ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ (ਭਾਮ ਦੇਵ) ਬੱਸਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ
ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਵਲੋਂ FREE-OF-CHARGE ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਚੰਡੇਰ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ
ਮੇਲਾ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਭ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗਰਜ਼ ਇਹ
ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੀ ਬਿਤੀਤ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਅਸ ਪਾਸ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਖਬਰਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ
ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਾਕਿ ਪਾਸੇ ਦਾ ਫਿਰਕੂ ਫਸਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ
ਕਰ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਖਬਰਾਂ ਕਰਕੇ ਹਰ ਇਕ
ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸਨ-ਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਤਕ
ਆਉਣੇ ਕੁਝ ਮੁਸਾਫਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਗਾਡੀਆਂ ਰਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਚੰਡੇਰ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦਾ
ਸੰਤ ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੋਢਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ ਫਸਾਦ ਵਿਚ
ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਪੂਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਏਥੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਚੰਡੇਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਦੇ ਚੰਡੇਰ ਦਾ ਇਕ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰਾਗ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ
ਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਨਾਂ ਹੋਏ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਚੰਡੇਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਦੇ ਸੇ
ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :- ਸੰਤ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਰਤਨ
ਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਸੰਤ ਗਹਣਾ ਸਿੰਘ, ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ
ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਸੰਤ ਨਿਰਵਾਣ ਸਿੰਘ ਗੋਰੇਵਾੜਾ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,
ਸਿੰਘ, ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਸ. ਫੁਲਿਆਮ ਸਿੰਘ ਰਵੀਤ,
ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਤਖਤ ਸਿੰਘ, ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਸ. ਮਹਿੰਦਰ
ਗੋਰੇਵਾੜਾ ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਸੰਤ ਜਗਨ ਸਿੰਘ ਗੋਰੇਵਾੜਾ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ
ਸਹਿਤ, ਸ. ਸਾਗਰ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਤੀ ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਪੰਡਤ ਸਵੀਆ
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤਾਪੀ ਦਾ ਪਰਵਾਰ,
ਸਿੰਘ ਗੋਲੇ ਦਾ ਪਰਵਾਰ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਰਖਾਣ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਚੋਂ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿਆਣਾ ਸਿੰਘ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਸੰਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਵਾਨੇ ਮਤਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਡਾਕਟਰ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸਤਨਾਮਗੜ੍ਹ, ਤੇ ਬਾਬਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ (ਜਸਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਤਾ) ਵੀ ਸਨ। (ਜੋ ਨਾਮ ਯਾਦ ਆ ਸਕੇ ਉਹ ਏਥੇ ਲਿਖ ਦਿਤੇ ਹਨ)

ਇਹ ਸੰਨ ੧੯੪੬ ਦੇ ਅਖੀਰ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਸੰਨ ੧੯੪੭ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਾਲੀ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ, ਕੁਝ ਪੀਨਸਾਂ ਤੇ ਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਧਣ ਲਗੀ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਰੂੜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਦੇਵ ਪਹਿਰਾਂ ਦੀ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਨੌਜਵਾਨ ਤਬਕੇ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਭੋਗਾਂ ਤੇ ਵਧਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਤੇ ਅਨੰਦ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚੱਲ ਪਿਆ।

ਸੰਨ ੧੯੪੭ ਦੀ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੀ ਇਕ ਜਸ਼ਨਾਂ ਭਰਿਆ ਮੇਲਾ ਰਹੇਗਾ ਇਸ ਦਿਨ ਵੀ ਕਈ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇਸ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਤੇ ਬਾਦ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਵੀ ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਾਗ ਸਮਾਗਮ, ਇਸ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਰਾਤ ਦੇ ਅੱਠ ਵਜੇ, ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਸਤਾਨਾ ਤੇ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵਿਸਰਜਨ ਰਾਤ ਦੇ ੧੨ ਵਜੇ ਪਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ ਨੇ ੧੨ ਵਜੇ ਤੀਕ ਅੱਗੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਹੀਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਨੌਜਵਾਨ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ। ਵਜੇ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਏਹਨਾਂ (ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਨਦੇਵਾ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪੀਰਾਂ ਤੇ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਪਨਵੀਰਾਂ) ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਗੀਤਾਂ ਭਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸੰਤ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਇਹ ਉਸ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਏ ਸਨ) "ਰਣਭੂਮ ਪਾਲਿ, ਬਾਗੀ ਵਰਗਾ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਜੋਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਰ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਆਰੇ," ਤਾਂ ਸੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਏਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਤੇ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸੀ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਬਾਦ ਹੀ ਭਾਰਤ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇਖ ਕੇ ਰਾਜ਼ ਦੇ ਇਹ ਤੇ ਸ਼ਰਨ ਕਰੋਗੇ" ਜਦ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਗੀਤ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਕੀਤੀ

ਤ ਵਿਚ ਸਰੂਰ ਜੇਹਾ ਆ ਗਿਆ ਉਹ ਤੁਕ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੀ:- "ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ, ਚੋਜੀ
ਨੂੰ, ਜਾਕੇ ਕਹਿਣਾ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ" ਤੇ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਨ
ਨ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪਿਛੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਥ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਇਤਨਾ ਰਸ
ਜੋ ਦਾਈਸ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਵੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੈਰ ਪੀਂਦਾ ਬਤੀਤ ਹੋਣ ਤੇ ਭੋਗ ਪਿਆ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ ਜਿਤ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹਿਤਾ ਸਾਧ
ਵਿਚ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਦੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਿਆਂ ਕਿਹਾ "ਜੇ ਮੈਂ ਸ਼ਬਦ ਪੜਿਆ ਤਾਂ ਪਾਠ
ਕਰੇ ਨਾ, ਉਸ ਵਲੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੈਨੂੰ ਦੰਡ ਲਾਵੇ ਤੇ ਸਤਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਸੱਭੇ
ਜਨਾਬ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਾਧ ਨੂੰ ਖੂਬ ਦਸਾਂਗਾ" ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਹੁਣੇ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਨਮਿਤ ਕਰੋ" (ਹੋਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਪਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ
ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਹੋਣ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਭੋਗ ਵਕੇ
ਪਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। (ਨੋਟ:- ਸੰਤ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਚਨ ਇਥੇ ਖਿਮਾ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ ਪੁਰਾਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਹਾ ਕੁ ਪਿਆਰ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਕੀਤਾ
ਗਏ ਇਸ ਸ਼ਬਦ (ਭੋਗ ਪਾਠ) ਦੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਸ ਰਸ ਤੇ ਚਾਂਭਿਆ
ਹਾ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰਾ ਭਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇੰਸਾਫ਼ਾਂ ਦੇ
ਮਿਲਣੇ ਦੁਰਲੱਭ ਹਨ।) ਸੰਨ 1958 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਇਕ ਖਬਰ ਦੇਸ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਸਹਿਤ ਬੀਕਰ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ
ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀਰੋ
ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਏਥੇ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਪਰਵਾਰ ਏਥੇ ਰਹੀ ਸੀ
ਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਖਬਰ ਫੋਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪਾਸ ਪਿਆਂ ਹੋਵੇ ਜੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੋਲਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ
ਬੀਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਉਸਦੀ ~~ਇੰਤ~~ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ "ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਂਦੇ ਦੀ ਸਾਂਈਆ
ਪਾਈ ਜੇ ਵੀਰ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕੱਠ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਚੱਕੀ ਸਦਕ ਪਈ
ਆਂ ਫੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁੱਕ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਸ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਫੇਰ ਭਰਾ

ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਵਿਸਾਖੀ
ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲੇ ਦੀ ਚਿਟਮਿਨਨੀ ਬਹੁਤੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ
ਸੀ ਸੋ ਆਖਰ ਤੇ 24-2-1948 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਜੇ ਇਕ ਤਾਰ ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਆਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਆਇਆ ਸੀ "ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸੇ ਗੱਡੀ ਦੀਦਾਰ
ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਇਦ ਹੀ ਤਸ਼ਰੀਫ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ" ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਛਾ ਗਈ।
ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਖੇ ਸੱਦ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ
ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੌਣਕ ਕਰਕੇ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੀਚ-ਨਿਵਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤਿਆਰ
ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੀਚ-ਨਿਵਾਸ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸੇਠ ਜੈਮਲ. ਐਮ. ਭਗਵਾਨ
ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
ਸਾਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਦੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ
ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਤੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੀਆਂ ਤੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਠੀਕ ਕੀਤਾ.
(ਸੇਠ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਾਤਰ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗ ਗਏ ਸਨ) ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਕੇ
27-2-1948 ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿਨ ਦੇ ਪਹਿਰ ਸਵੇ 2 ਵਜੇ ਪਹੁੰਚੇ (ਨੋਟ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਰਾਚੀ ਤੋਂ
ਤੇ ਦੀਦਾਰ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ 5 ਤੋਂ 6 ਘੰਟੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ
ਲਈ
ਸ੍ਵਾਗਤ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਹਜੂਮ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ (ਏਅਰਪੋਰਟ) ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਰਕੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰ
ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਸਜਲ ਸਨ ਜੋ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਲ ਬਾਦ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਹਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਨਾਲ ਆਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਵੇਲੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਰ ਸਰੀਆਂ ਸਨ
ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ
ਆਦਿਕ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਸੰਤ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਬਚਨ ਸਿੰਘ 2 ਮਾਰਚ 1948 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ 6
ਵਜੇ ਤੇ ਬਾਦ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਅਵਸਰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ (ਨੋਟ: ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ
ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਢੱਡੀਆਂ ਤਬਲੇ ਪੈਸੀ ਤੇ ਵੇਸਰੇ ਕੀਰਤਨ
ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ) ਜਦ ਰਾਗੀ ਜੱਥਾ ਧਰਮਸਾਲੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ
ਗੀਤ ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ "ਤਿਲਕਉ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਹੈ ਆਪਾਰ" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ
ਨ ਦਵਾਰਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ
ਸ ਨਾਲ ਅਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵੀ ਪਤ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ
ਨਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਤੇ ਸ਼ਨਵਾਰ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ
ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਨ-
ਜੀ ਸਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੇਰੀ ਬਾਬਤ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ
ਤੇ ਇਹ ਭਰਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਟੱਬਰ ਹੈ" ਭਾਵ ਇਸ ਤੋਂ
ਪਹਿਲੇ ਦਾਦਾ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ' ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏਹ ਬਚਨ ਸੁਭਾਗ ਹੀ
ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਰਾਹੀਂ
ਸੰਗਤ ਪਕੜੀ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਪਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਵਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਨੀਰਵਤਨੀ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵੇਖੋ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਧਰਮਸਾਲੇ ਲਗਾ ਕੇਵੀ
ਕਰਕੇ ਧਰਮਸਾਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਜਗਾ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਵੀਂ
ਕਿਉਂ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਠਹਿਰਨ ਵਿਚ ਸੀ ਸੀਆਂ ਤ੍ਰਿਖੀ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਨਾਮ F. GRIMM.
ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੋਵਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੀਬ (ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ) ਬਾਦੀ ਸਿਰੋ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸ੍ਰ
ਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ਜੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾਂ ਧਰਮਸਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼-
ਆ ਤੇ ਤੇਨ ਕੀਤੇ ਤਨਖਾਹੀਆਂ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ

ਇਕ ਦਿਨ ਨੇਮ ਸਮੇਂ ਚੂਹਾਂ ਦਾ ਜੋੜਾ ਆ ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੂਬਾ ਜੀ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ਮਹਾਰਾਜ ਗੀਚ ਨਿਹਾਲ
ਜੀ ਦੇ ਆਸਨ ਤੇ ਉਹਨੇ ਪਾਸੇ ਚਲਦਿਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਫੜਨੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ
ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਦ ਹੀ ਚੂਹਾ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ
ਸੰਗਤ ਦੇ ਨੇੜ ਬਿਠੀਆਂ ਬਾਹਰ ਬਿਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਤੂੰ ਆਸਨ ਪਾਸ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਦਾ ਆਸਨ ਸੀ ਉਹ ਸੁੱਕਾ ਸੀ ਇਹ ਮੈਂ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਸਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠ
ਕੇ ਅੱਖੀਂ ਤੱਕਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ॥ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸਮਾਂ ਰੌਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗ ਗਹੀ ਰੋਗ ਸਹੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਤੇ ਵਾਪਸ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਆਏ
ਸੀ ਤੇ ਪਿਛੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ॥ (ਨੋਟ: ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਬਾਹਰ ਗਏ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗ ਸੰਗਤ ਸਨ
ਇਕੋ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਕੇਵਲ ਬਚਨ ਬੀਬੀ ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ
ਹਜ਼ੂਰਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਏ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਪਾਸ ਇਕ ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਣ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-
ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੱਤ ਆਠ ਸਵਾਰੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਏ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਪਿਛੇ ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਸਨ। ਲੰਗਰ ਦੇ ਸਮੇਂ
ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਵਾਂਝੀਆਂ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਈਏ ਤੇ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅੱਗੇ
ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਜਦ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗ ਉਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਗੀਚ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ
ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅੱਗੇ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਕੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੁਕਸ
ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲਗਾਏ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਗੀਚ-ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ "ਏਥੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਹੈ?
ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਇਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਪਵਿੱਤਰ
ਕਰੋ ਤਾਂ ਗੀਚ-ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਬੀਬੀ ਫੇਰ
ਲਿਆਕੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ:- ਬੀਬੀ ਫੇਰ ਪੈਰ ਲਿਆ। ਤਾਂ ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਦਾ
ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਾਂ ਸਿਆਣਾ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ

ਦੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਸੁਣੇਦੀ ਲਗਦੀ ਸੀ ਮੈਂ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਮਾਣ, ਕਰਕੇ ਨਿਆਰੀ
ਸ ਵਿਚ ਬੈਠਾ. ਨਿਰੰਜਨ ਜੀ ਨੇ ਦੂਧ ਡਲਿਆ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚੀਚੀ ਦੀ ਮੁੰਦ੍ਰੀ
ਏਥੀ ਅੱਦਰ ਕੀਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਹੈ ਸ) ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਸੱਤ ਕੁ ਜਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ - ਕਰਤ ਕੈਂਜਾ ਬਾਈ ਚੀਨਦੇ ਵਿਚੋ
ਤਾਰਚ 1948 ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਬਾਰ ਵਾਰ ਦਿਨ, ਹੋਏ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ
ਨੇਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਨੇ ਇਕੱਠੇ ਅੰਦਰ ਦੀਵੇਰ ਵਿਚੋ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਇਸ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਹਰਵੀਰ ਜਗਜੀਤ ਦੀਵੇਰ ਤੋਂ (ਦਿਲੀ) ਕੱਲਕੱਤੇ ਜਾਣੀ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ।
ਨਾ ਦੀਵਨ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਇਨਾਂ ਨੇ ਰੋਗ ਮਰੀਜ਼ ਆਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ, ਕੁਝ ਕੁ
ਸ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ। 1. ਪੰਡਿਤ ਰਘੁਨਾਥ ਜੀ 2. ਬਾਬੂ ਸੰਗਤ ਰਾਮ ਜੀ 3. ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਰਾਮ ਜੀ.
ਵੇਦ ਰਾਮ ਜੀ ਪੀ 5. ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਚੰਦ ਜੀ 6. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ 7. ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ 8. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ
ਲਾ 9. ਇੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ 10. ਹਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ 11. ਨਾਥ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ 12. ਲਾਭ
ਰ ਸਿਆਨ 13. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਪੀਰਜਾ 14. ਮਾਸਟਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 15. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਨਾ 16. ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ 17. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਟੀ 18. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਤ ਦੇਵ ਤੇ ਹੋਸ
ਲਾ 19. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੇ ਨੈਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਬੰਧ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ
ਕੇ ਭੇਟਾ ਆਦੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੋਲ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਸਾਨਵੇਦ ਜੀ ਕਰਦੇ
ਸੋ ਇਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਏਨਾ ਭਰੀ ਪਰਵਾਰ ਸਟੇਜ, ਗਿਆ ਦੇਸ ਤਕ ਦੀਵੇਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ
ਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਈ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨਿਵੇਦਨ ਜੀ ਦੇ ਵਾਪਸ ਦੇਸ ਜਾਣ
ਚਾਰ ਵੇਰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦੇ ਰਹੇ
ਜਨ ਰਤਨ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰ ਯਾਦ ਦਿਨ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਅੰਤ ਵਾਰ ਬਾਣੇ
ਨ ਤੁਆ ਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਐਤਵਾਰ ਦਿਨ ਚਾਰ ਹੋਣੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ
ਨ ਸੀ ਤੇ ਸਦਾ ਸੰਗਤ ਨੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਭੋਗ ਤੇ ਚਾਰ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਗਿਆ
ਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਫਿਰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਹੋ ਸੀ

ਇਕ ਪੰਥ ਰਤਨ ਨੇ ਮਸਤੋਂ ਬਾਦ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ
ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਰਸਭਿੰਨਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ
ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ
ਗੀਤ ਪੜ੍ਹੀ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:- "ਮੇਰਾ ਸ਼ਾਮ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਆ ਗਿਆ, ਕੇ ਕੈਸੇ ਮੈਂ ਏਹਨੂੰ ਵੇਖਾਂ
ਤੇ ਇਸ ਗੀਤ ਨੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਮਸਤਾਨਾ ਬਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੀਰਤਨੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ
ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੇਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਜਣ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਮੋਹ ਲਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਵਿਚ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਸੋ
ਇਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਗੰਨੀ ਚਿਹਰਾ ਕਰਨ ਆਤਿ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ
ਸਮਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਈ ਦਿਨ ਬਾਦ ਵੀ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦਿਆਂ ਜਾਪਦਾ, ਉਸ ਤੇ
ਸੁਖਦੇਵ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ॥ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੇਸਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣੀ ਸੁਰ ਤੇ ਇਸਨਾਲ ਸ: ਭਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਬਾਦੀਆਂ ਕਾਂ
ਸਿਰ ਦੇ ਕਰਦੇ, ਏ ਮਨਾਈ ਸੀਗ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਸਾ ਨ ਏਹ ਗੌਰਤਾ ਤੇ ਜਾਣ ਸੋਵੇ ਜੋਗ ਵਿਚੋਂ ਲੱਗੇ ਵਿਓ ਕੇ
ਇਸਦੇ ਪਰ ਬਾਹਰ ਸਾਰ ਸਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਦ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੈ ਦੀ ਤੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰ ਭੂਮੀ ਦੀ ਸਾਂਭ ਕੀ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਤਬ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ
ਸਾਂਝ ਪੂਰੀ ਹੈ। ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਾਰਦਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਦਸ ਸੈਂਤਵਾਰ ਚਲੇ ਦਿਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਰਜ
ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰਭਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪਰ ਵਾਰ ਜਾਣੇ ਨਾਲ ਵੀ
ਤ੍ਰਿਆਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋ ਗਾਤ ਦੇ ਬਾਗ ਤਾਂ ਸਾਸ ਵਜਾਏ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਮਾਂ
ਬਹੁਤ ਲਗਾਂਦਾ ਸੀ॥ ਸੈਕਿੰਡ ਸਾਸ ਸ੍ਰੀ ਜੈਸ ਕ੍ਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਰਸ਼ ਵਲੋਂ ਇਕ ਤਾਰ ਭੇਜੀ
ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ
ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਚਰਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਪਰਵਾਨ ਹੋਈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਾ-ਦਿਵਜ ਜੋ ਆਪਣੇ ਜਰੂਰੀ ਸੇਵਾਂ ਸਹਿਤ ਚੀਫ਼ ਵਿਚੋਂ
੨੨ ਨਵੰਬਰ 1958 ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ, ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਰਤਨ
ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਤਨਾਮ (ਬਾਬਾ) ਚੀਫ਼ ਸੈਕ, ਸੰਤ ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਪਜਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਨੇਤਾਜੀ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ-ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਗ ਵਾਲੇ ਸੋਢੇ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ-ਦੂਤ ਦਾ ਦੋਸਤ, ਭਾਰਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ
ਵਪਾਰੀ। ਇਹ ਸਿਖ ਵੀਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਵਿਚ
ਮਾਨਾ ਪਹਿਨਾਏ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਬੰਧ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ
ਮਾਲਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੱਡਾ ਬੁਰਫਾ (BURAPHA PALACE) ਜੋ ਕਿ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ
ਦਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਹੱਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁੱਖ ਪੰਡਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ
ਅੱਜਕੱਲ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ MERRY KING DEPT STORE ਤੇ ਹਰ ਕਈ ਵਪਾਰ ਸੈਂਟਰ ਬਣੇ
ਹਨ) ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਇਥੇ ਹੀ ਸਜਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਮੇਂ ਜੀ.ਐਸ. ਛੂਨਾ ਸਿੰਘ
ਗਮ ਵਲੋਂ ਇਕ WEBSTER-CHICAGO ਕੰਪਨੀ ਦੀ WIRE RECORDER ਮਸ਼ੀਨ
ਗਈ ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਘੰਟਾ ਨੂੰ ਬਾਰੇ ਰੱਖਣ, ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਾਰ ਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰ ਲੈਂਦੀ
ਤੇ ਇਕ ਪਹੀਆ ਤਾਰ ਚਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ (WIRE SPOOL ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ) ਇਹ ਇਕ ਤ੍ਰਿਸ
ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਾਢ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼
11-1958 ਨੂੰ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਨਿਤ-ਨੇਮ ਸਮੇਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣੇ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਇਸ ਵਾਰ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ
ਸੋ ਉਸ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਾਂ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਇਕ ਫਿਲਮ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਉਸ
ਦੋ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤ ਹਸ-ਹਸਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦੀ ਆਮ ਕਰਕੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਮ
ਜੋ ਸੋਧ-ਵਿਚਾਰ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀ।
ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੇਠ ਨੌਟ ਸਿੰਘ ਵੀਰ ਦੇਸ ਤਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਸੇਠ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲੇ
ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ
ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੇਠ ਨੌਟ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸੀ ਪਰਤਾਪ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ
ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਰਦਾ

ਸੀ ਇਸਦਾ ਖਾਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਦੇਸ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਗੁਰਮਤ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਰਾਜ਼ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਅਵੱਗਿਆ ਕੀਤੀ ਭੁੱਲ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ 5-12-1948 ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਸਗੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਵਕਤ ਤੇ ਆ ਜਾਊਂਗਾ ਸਨ ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਰਿਆਦਾ ਬਾਰੇ ਤੇ ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਬਾਰੇ 1-12-1948 ਦੇ ਦਿਨ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਝੁਕਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡੌਲ ਜਾਨ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੌਰੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਭੁਲਾ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪਾਠ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬੋਲਕੇ ਇਸੇ ਦੌਰ ਸਮੇਂ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਕੇਲਿਆਂ ਲੈ ਕੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲੋਗੀ ਦੇਖ ਸਕੇ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ "ਨਾਥ ਨੇ ਸਭ ਗੁਨਹ ਬਖਸ਼ੇ ਆਣੈ" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਗੁਨਹ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਦੇਵਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹਾਸ-ਰਸ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ :- "ਤੂੰ ਬੇ ਫਿਕਰ ਰਹੀ, ਅਸੀ ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਜਾਵਾਂਗੇ" ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਾਦੀ 9-12-1948 ਨੂੰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਸੇਵਕਾਂ ਸਹਿਤ ਵਾਪਸ ਦੇਸ 10-12-1948 ਨੂੰ ਗਏ।

ਏਕ ਗੱਲ ਜਾਣਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਰ ਸੇਠ ਨੈਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ
ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਮਕ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਜੀ ਸਵੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ
ਹ ਖਿੱਚ ਗਿਆ। ਚੰਦੇਰ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਹੋਵੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਦਿਆ
ਕਿਉਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ
ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਚੌਂਕੀਆਂ ਚੁਣ ਕੇ ਕਰਦੇ ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਹੀ ਵਧ ਗਈ ਤੇ
ਤ ਨੂੰ ਇਕ ਮੌਕਾ ਨਿਤ-ਨੇਮ ਦੀ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਸੰਗਤ ਸਾਰੀ ਭਾਈ ਚਰਨ ਦਾਸ ਦੀ
ਸਿੰਘ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਚੰਦੇਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਰੀਰ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ
ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਹੱਦੀਏ,
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੈਰਿਵਾਲ, ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਦਾਰਾਂ, ਸੰਤ ਤਖਤ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਅਜੈਰ
ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੀ ਸੇਠ ਅਜੈਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੜੀ ਚਾਹ ਸੀ ਕਿ ਸੂਰਜ ਹੋ ਕੇ ਸੀ ਕਿ
ਰਾਂਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਸੀ ਸਮੇਂ ਰਾਮਪਾਲੀ ਨੈਣਵਾਲ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸਨਮਾਨ ਹਿਤ ਇਕ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾਵਤ-
ਦੀ ਤੇ ਖੀ ਛੱਤ ਤੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਰੰਗ ਬਾਤ-ਚਤ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲੀ
ਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਹੱਦੀਏ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸਨਮਾਨ ਹਿਤ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਿਆਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ
ਕੇ ਸੇਠ ਜੀ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੇਸ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀਗ
ਾ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੋਣ"।।
ਵੇਲੇ ਸੇਠ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵਿਚ ਕਹੇ:- 'ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਆਰ ਮੈਨੂੰ
ਹੀ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ ਤੇ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਫੇਰ ਦੀਦਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ
ਰ ਹੋਵਾਂ" ਸਮਾਗਮ ਜੀ ਹੋ ਕੇ ਸੇਠ ਜੀ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ
ਤੇ ਕੀਰਤਨ, ਪਾਠ ਵਧੀਆਂ, ਨਿਤ-ਨੇਮ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਦੇਸ ਤੋਂ ਇਥੇ
ਇਹ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਆ ਕੇ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਲੇ ਲਈ ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚੰਦੇਰ ਵੇਖੋ
ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸੰਤ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ 'ਮੇਰਾ ਜਿੰਦਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਾਤਿ"

ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸੇ ਸਾਲ ਸਮੁੱਚੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਕਰਨਾ ਮੰਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ
ਖੁਸ਼ੀ ਛਾ ਗਈ। ਪਰ ਇਸੇ ਸਾਲ ਸੇਠ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਰੂਲਾ ਆਪਣੀ ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ
ਕਰਕੇ ਨ-ਗ-ਪਧਾਰੀ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਥੋੜ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਮਾਗਮ ਜੀ
ਕਰੋੜੀ ਵਰਗਾ ਵਿਚ ਸਦੇ ਕਰਾਈ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੁਣਾਂਦੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਪੈਸਾ ਮੇਲਾ ਕਰਨ
ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜੀ ਗਈ (ਨੋਟ: ਸੇਠ ਜੀ ਸੈਸ. ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਵਾਰ
ਵਲੋਂ ਦੇਸ ਵਿਦੇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਇਹ ਦੋ ਬਾਰਾ ਅਰਜ਼ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਗਤ
ਵਲੋਂ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ) ਇਸੇ ਸਾਲ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੈਰੋਕਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੁੰਦਿਆਂ
ਨਸਾਨੇ ਬੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਮਾਪਤੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਉਲਟ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਇਸ ਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹੀਆ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸੇ ਸਾਲ ਮੁੰਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ
ਹੋਏ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਸਮੇਂ (ਜੋ 500 ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਸੰਗਤ ਵਿਚ
ਭੁਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਤਾਂ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਬਖਸ਼ੇ ਗਏ ਤੇ ਸੰਤ ਸਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ (ਸੇਠ ਵਲੋਂ
ਇਹ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ (ਨੋਟ: ਇਹ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦਾ ਬਚਨ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਕੀਰ ਨੇ
ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੈ) (ਨੋਟ: ਇਕ ਹੋਰ ਬਚਨ 2 3/4 ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁਰਾਨਾ ਰਾਂਚੀ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਸੁਣ
ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:- ਸੰਨ 1935 ਦੇ ਏਰੇ ਸਮੇਂ ਚੀਨ ਵਿਚ ਰਾਜਿੰਦ ਇਕ ਰਾਜਗੁਰੂ
ਸੁਪਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰਾਜ ਸੈਂ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲ ਬਾਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਸੋ ਜਦ ਸੀਲ-ਲਿਖਤ ਜੀ ਸੰਨ 1954 ਵਿਚ
ਨਵਾਬ ਦੇ ਸਤੀਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਏਹ ਅਰਬ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗਾਥਾ ਤਰਨ ਲਈ
ਸਮਾਇਆ (ਇਹ ਸਵਾਲ ਜਿਕਰ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝਾ ਹੋਏ ਸਨ)
ਤਾਂ ਚੀਫ-ਲਿਖਤ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:- ਸੁਨਾਉ, ਅਰਬ ਸਾਹਿਬ! ਕੀ ਗਲ ਹੈ? ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ
"ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਮੈਨੂੰ ਆਇਆ ਜੀ" ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ
ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਵੇਖੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਅਰਬ ਜੀ ਇਹ ਸੀ ਇਸ ਦੁਆਈ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ

ਆਈ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਪੁਰਸ਼ ਵੱਲ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ
ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਓ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਡੇਰੇ ਜਾਓ' ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਪਰਤੂ ਨਾਮ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ
ਕਿਸੇ ਸੀ ਜੋ ਰਗਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਰ ਸਮਾਂ ਸਦ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰ: ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ
ਕੜੀ ਵਿਚ ਲੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਅਰਬ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਜੀ ਦੀ ਰੋਕ ਨਾ ਰਹੀ ਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਚਨ
ਨ ਕਹਿਣਾ। ਉਸਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੋਡਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੇਹਰ
ਨਾਲ ਬਖਸ਼ੋ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਤੂੰ ਜਿਸ ਅੱਲਾ ਪਾਕ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ, ਉਸੇ ਦਾ
ਸਵਾ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਜਾਪ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਲੀ ਕਰਨਗੇ।"
ਫਿਰ ਹੋਲਾ ਮੇਲਾ ਆਉਣ ਦਾ ਬੜਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਲਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਦੇ
ਸੀ ਦੇਸ ਆਏ ਹੋਏ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਾਕੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਸ਼੍ਰੋ ਸਿੰਘ
ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈਕੇ ਆਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਵੀਂ ਸਨ
ਤੋਂ ਉਤੇ
ਨਵਾਂ ਘਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਿਤ ੩੦ ਸਵਾਰੀਆਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਸਨ ਰੂਪ ਨੂੰ
ਦੇਸ ਪਰਵਾਰ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਬਾਬਾ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ (ਮਹਾਰਾਜ) ਬੀਰ
ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਫਕੀਰ, ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ
ਜੀ, ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪਾਠੀ ਚਾਲੇ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ, ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ
ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਕੁਲ ੨੨ ਸਰੀਰ ਸਨ, ਤੇ ਚੌਂਕੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਦੀਆਂ ਸਬਦੀ ਹੋਲਾਂ ਗਾਏ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਰਵਣ ਕੀਤਾ। ਉਸ
ਮੌਕੇ ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੀ ਨਾਲ ਆਏ ਸੀ) ਵਾਰੇ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਜਸ ਰਹੀ
ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਕਠਨ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰ: ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰ ਫਰਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਸੀ ਤੇ ਹੋਲਾ ਮੁਹੱਲਾ
ਮਾਰਚ 1950 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸੀ ਪੰਜ ਤੁਕ ਦਿਨ ਸੰਪਾਦ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਕੇ ਤੇ ਬਾਦ
ਗਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣਕੇ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸੀ ਬਚਨ ਚਾਹ ਸੰਗਤ ਡੇਰਾ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਵੇਲੇ
ਸਦੀ
ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਭੁਝ ਰਿਹ ਲਗਾਏ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤ ਦੇ ਕੇਸੇ ਵਾਰੇ ਪਾਲੋ ਗਿਆ ਲਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿੰਨ ਪੁਰਾਣੀ ਤਰਜ਼ ਉੱਤੇ ਬਾਰਾਦਰੀ (BURAPHA PALACE)
ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਇਸਦਾ ਚੌੜਾ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੁਰਦੇ
ਫਿਰਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਕਿਤੇ ਨੇਮ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਿਵਾਨ ਜੀ ਆਪ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਫਿਰ
ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਵੱਡੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਜੀਵ
ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਾਰ ਦੇ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਉਹ ਕਹਿਣ ਯੋਗ ਤੇ ਬਾਹਰ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਫੇਰੀ ਦੇ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਿਤ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਊਸ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਸਰਬਤ, ਸੰਤ ਗਿਆਨਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭਾਰੀ ਆਵਾਜ਼, ਸੰਤ ਜਗਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ
'ਫੌਜਾ ਸੀ ਦਾ ਸਾਜ਼ ਸੰਤ ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਲੈ.
ਇਹ ਸਭ ਮਿਲਕੇ ਅਜਿਹਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਭੋਗ ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਿਆ। ਇਸਦੀ ਬਾਬਤ
ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ 'ਕਹਿਬੇ ਕੋ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨ" (ਨੋਟ: ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਾਸ ਨੂੰ
ਨੂੰ ਜਿਸ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ, ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।)
ਇਸ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸੀ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਇਸ
ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ 250 ਸਾਧਾਰਨ, ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਥਾਈਲੈਂਡ
ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪ ਕੀਤੇ ਸਨ (ਨੋਟ- ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਸਾਰਾ ਇਕ ਪਾਠ ਔਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ
ਕੀਤਾ ਕਰਾਇਆ ਪਾਠ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਹਨ ਬਾਕੀ ਜੋ ਸੰਗਤ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜੋ ਆਪ ਪਾਠ ਕਰਦੇ
ਭੋਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਵੇਲੇ ਤਕਾਂ ਸੰਗਤ ਆ ਗਿਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ
ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਨੇ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਾਪਸ ਦੇਣ ਭਾਰਤ ਦਾ
$7\frac{3}{50}$ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਨੇ
ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ" ਇਕ ਦਿਨ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ
ਹੋਰ ਬਖਸ਼ੋ" ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਕਿ "ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ" ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ
ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੁਬਾਰਾ ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਬੈਠੇ ਸਹਿਤ ਵਾਪਸ ਦੇਸ਼ $8\frac{3}{50}$ ਨੂੰ ਗਏ।

ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਚਾਉ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ ਕਈ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਕੰਠ ਕੀਤੇ, ਰਾਤ
ਚੌਂਕੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਬੜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਧਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ
ਤਕਰੀਬਨ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਰ ਦੇ ਰਾਤ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਅੱਠ ਵੀ ਵੱਜ ਜਾਂਦੇ। 9-4-1950
ਵਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੰਤ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਸੀ
ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਨੰਦ ਆਇਆ ਤੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਭੋਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਹੀ ਵਕਤ ਪਤਾ ਲੱਗਾ
ਰੇਤ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਾਂ ਦਾ ਬੁਖ਼ਾਰ ਹੈ
ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਮਸਤਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸੀ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਤੇ ਜਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੰਤ ਦਾ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ
ਆਪ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਬੁਖ਼ਾਰ ਵੀ ਘੱਟ ਗਿਆ ਤੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ
ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸਨ ਤੇ ਆਪ
ਨੂੰ ਬੁਢਾਪਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਬੀਮਾਰ ਹਾਲਤ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ
ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ
ਕਰੀਬ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਇਕ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ
ਮਕੋਟ) ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (ਨੋਟ: ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨੇ ਵਿਚ
ਰਿਵਾਜ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਸੀ।" ਦੋਹਾਂ ਦਿਨਾਂ
ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜੀ ਗਈ
ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੋਗ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰੋ।" ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ
ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਆ ਗਈ "ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵਾਂਗੇ" ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਉ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ
ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦਰ ਵਿਖੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ 27-4-1950 ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ
ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਗਏ ਤੇ ਜਥਾ ਕਰਨ ਜੀ ਸੀ ਆਇਆ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥਾ ਸੰਤ

ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਦੋ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਏਕਾਦਸ਼ੀ ਤਕ ਵੀ
ਵੈਸ਼ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੱਕ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਹੋਏ। ਪਰ ਲੋਕ ਸੀਆਂ ਜਈ, ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਅਵਸਰ ਸੀ
ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਸ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ 28-5-50 ਨੂੰ ਭੋਗ ਵਾਲੇ
ਦਿਨ ਸਭ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਮਨੀਂ ਇਹ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸਤਾਰ ਵੇਲੇ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ "ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਜਣ ਪੀਣ ਵਿਚ ਕਦੇ ਲੋਆਰਾ ਨ ਦੇਵੇ"। ਇਸ ਸਮੇਂ
ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦਿਆਂ ਸੰਤ ਖੂਬਾਂ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ
ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਕਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਕੇ ਸਮਤੀਆਂ ਗਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ
ਦੀ ਆਜ਼ੁਰ ਮਾਸਾਨ ਤੇ ਵੀ ਪਾਣ ਸੀ। ਭੋਗ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ "ਹੰਸ" ਨੇ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹ
ਕੇ ਸੁਣਾਈ (ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹਕੇ ਖੂਬ ਸੁਣਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ)। ਦੂਜੇ ਦਿਨ
29-5-50 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵੀ ਪਾਠ ਵਿਚ ਸਮਾਪਨ ਕੋਲੋਂ ਦੇ
ਅਰਦਾਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗੀਤ ਸਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਗਾਏ। ਜਿਹੇ ਹੋਏ ਸੋਹਣੇ
ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਨੰਦ ਆਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਕੀਰਤਨ
ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ
ਵਿਚ ਖੜੋਕੇ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕੰਵਲਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੰਨ 1951 ਵਿਚ
ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ
ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ
ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਏਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਵੀ ਏਸੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਤੇ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਜੀ
ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਤਕ ਦਿੱਤੇ ਸਨ (ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੀਤ
ਗੀ ਸਾਹਿਬ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਪਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ)
ਸੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਇਸ ਛੇ ਦੇ ਟੂਰ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਦੇਸ਼ ਨਵਾਬ ਸ਼ਾਹ
ਗਏ 30-5-1950 ਨੂੰ ਗਏ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ।

ਈਆਂ ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਨਾ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਛੋਟੇ ਤੀਕ
ਸੰਗਤ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਸੀ" ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਵਿਚ, ਭੋਲਾ ਰਾਮ ਸੀ ਜਿਹਦਾ ਜਿਕਰ ਕਿਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ)
ਦਮੌਤਦਾਰ ਜਾਂ ਦੀਸਤਾਰ ਆਏ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣੀਦੇ। ਸੰਨ ਇਸੇ ਸਾਲ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ
ਨੂੰ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਭੁਜੰਗੀ (ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ
ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਲੱਗਾ ਸੀ
ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖਬਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ
ਗੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਭੇਜੀ" ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀਓ ਆਪ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਇਹਾਂ
ਨਾ ਦੇਵ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੋ। ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਨਗੀ ਲਿਖ ਭੇਜੀ
ਸ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 30 10/50 ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ
ਤ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸਨ। (ਖਾਸ ਨੋਟ:- ਵਿਚੋਂ ਏਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਇਹ ਲੜਕਾ ਤਰੀਬਨ ਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ 13 ਸਾਲ ਬਾਦ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧਾਰਨਾ
ਈਆਂ ਜੋ ਉਸਨੇ ਆਪ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਭ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਹੋਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰਾਸ
ਆ ਸੀ ਜਦ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ "ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ" ਇਸੇ ਤੀਕ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮਨ ਝੂਰੀ
ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਨ 1948 ਵਿਚ ਬੀਦਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ
ਨੂੰ ਦੇਸ ਜਾਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਹ ਪਰਵਾਰ ਸਣੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਨ
ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇਸ ਗਿਆ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ, ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ
ਹੂਜੀ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਦ ਤੀਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ,
ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਜਦ ਸੂਬੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਕਰ ਫਲਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਸੰਸਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੌਹਚੇ ਮਹੀਨੇ
ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧਾਰੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਜੋੜੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਛੱਡੇ
ਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਦਾਨ ਲੋਚਨ ਜੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਜੋੜੇ

ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਗ੍ਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ''ਆਹ (ਸੇਠ) ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਦਾ ਇੱਕ ਲੜਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਖਸ਼ ਸਕਦਾ ਹਾਂ'' ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ:- ''ਤੁਸੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਲੜਕਾ ਮੈਂ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ'' ਸੋ ਸਭ ਭੁੱਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਨੋਟ: ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਬਚਨ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਲਿਖ ਆਇਆ ਹਾਂ) ਸੇਠ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਿ ਵਿਚ ਸੰਤ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਸੱਚੀ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸੀ ਜੋ ਕੁਝ ਰੋਗ ਤੋਂ ਤੰਗ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਸੁਰਸੀਤੋਂ ਨੇ ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਬਚਨ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੱਚਾ ਦਾਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੇ ਸੱਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ (ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸੱਤ ਲੜਕੇ ਤੇ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਹੈ) (ਇੱਕ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੋਟ:- ਇਹ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਾ ਸੇਠ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ-ਪਤਨੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ 25-3-1979 ਨੂੰ ਫਿਰ ਦੋਹਰਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਛਬੀਲ, ਸੂਬਾ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਨਕੌਰਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਇੰਦਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸਨੌਰ ਵੀ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਹੋਇਆ ਸੀ)'' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਕਾਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਜੋਧ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲਗਾ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਭਰ ਜੋਬਨ ਤੇ ਸੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਵੀਹ ਸਰੀਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:- 1. ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ 2. ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ 3. ਸੰਤ ਇੰਦਰਾਜ ਸਿੰਘ 4. ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ 5. ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਰਨ 6. ਸੰਤ ਤਖ਼ਤ ਸਿੰਘ 7. ਮਾ: ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ 8. ਸੰਤ ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਟੀ 9. ਸੰਤ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਭੁਪਾਲ 10. ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੈਸੇਂ 11. ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ 12. ਸੰਤ ਚਮਨ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ 13. ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਫ 14. ਸੰਤ ਗਿਆਨਾ ਸਿੰਘ ਹੱਡੀ ਕੱਟ,

ਸੰਤ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ 16 ਸੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ 17. ਸੰਤ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ 18. ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ
ਸਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਦੋ ਸਰੀਰ ਹੋਰ ਹੋਣਗੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਮੇਂ
ਰਦਿ ਸਮਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਖਾਸ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:- ਵੱਡੇ ਘੁਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਬਣੇ
ਸ਼ਾਲ ਵਿਚ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ
ਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਪਾਸੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਪਿਛੇ ਸੰਤ
ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਬੈਠੇ ਚੌਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨੀ
ਜਥਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ:- 'ਦੀਬਾਨੇ, ਦੀਨ ਬਿਸਮਾਰਿਤ ਹੈ।' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਜੀਤ ਜੀ
ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਈ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਜੱਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ
ਬਾਣੀ ਬੋਲਿਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਜੋ ਗੀਤ ਸ਼ਬਦ ਗਈਂ ਵਜਾਈ ਹੈ ਕੇਵਲ ਗੀਤ. ਫੇਰ
ਹੀ ਅਸੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ।' ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਥਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇ
ਬੈਠਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਜੱਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਠ
ਗਿਆ ਤੇ ਜਦ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ
ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ। 'ਸਾਡਾ ਰਾਜ
ਕਰਦਿਆਂ,' ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ- 'ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈ ਪਰ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।'
ਦੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਰੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਸਨ
ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥਾ ਇਸ ਗੀਤ ਨੂੰ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਰਮਾਣਾਂ
ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਹ ਰਹਿਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਜੋ ਕਹਿਣ ਕਰਨ ਤੇ ਪਾਲਣ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਰਸ ਵਿਚ ਸਭਾਂ
ਗੀ ਬਾਣ ਇਕ ਪਾਸਾ ਵਿਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਜਾਣ ਲਾਲ ਇਸ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਯਾਦ ਹੀ ਨਾ ਰਿਹਾ ਕਿ
ਵੈਰਾਗ-ਮਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਤ ਵੇਲੇ
ਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਰ

ਦੇ ਮਾਰਸ਼ਲ ਦੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ" ਅੱਜ ਤੋਂ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਾਇਕ ਉਠਾ ਲਿਆ
ਸੀ ਜਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸੋਗ ਦਾ ਭੋਗ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਉਸ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਵਾਗ ਵੱਜਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰੀ
ਵਾਰ ਨੌਂ ਧਰਮ ਗਈ ਪਾਰ ਤੇ ਦੀ ਰਸਨ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜਦ ਪਹੁੰਚੇ ਛੱਡੇ ਦੀ ਤੀਜੀ ਤੁਰਪਣੀ ਜਿਹੀ ਸਤਿਗੁਰ
ਵਿਆਹ ਸੇ ਵਿਸਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝੀਆ ਗਈ, ਸੁਣਦੇ ਗਿਆ, ਫੇਰ
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਸ ਕਿਸੇ ਆ ਗਿਆ? ਬਾਕੀ ਦੇ ਭਜਿਆਂ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ
ਉਸ ਦਿਨ ਦੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਬਾਦ ਰਾਜ ਫਿਰ ਸ਼ਾਮ ਆਇਆ। ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਏਹ ਬਾਤ ਕੀਤਾ ਕਿ
ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਗੀ ਜਿਆਂ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਿਸਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ
ਪਰ ਅੱਜ ਏਹ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਰ ਸੁਣੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਇੱਕ ਰਸ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। (ਭਾਵੇਂ
ਸਾਰਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਹ ਬਾਰਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਸਾਰ ਦੇਣ
ਦਾ ਸਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਪਰ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਲੈਣ ਜਾਣ ਤੇ ਬਾਰ ਹੀ ਜਦ ਦੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਣਾ ਸੀ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਚਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਜਾਣੇ
ਕਹਿੰਦਾ" ਇਸ ਬਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ। (ਸਾਧ ਜੀ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹਾਜ਼ਰ ਲਿਖਦਾ
ਇਹ ਬਾਰਤਾ ਲਿਖਣੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹਾਂ ਸੋ ਯਾਦ ਆਉਣ ਤੇ ਹੁਣ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ) ਸੰਨ 1945 ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ
ਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਸਮਾਂ ਸੀ) ਬਾਬੂ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ
ਦਾ ਨਫ਼ਰਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਜਲੰਧਰ ਆਪਣੇ ਪਾਰ ਵੱਡੀ ਭਰਜਾਈ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਸਾ ਕਰਕੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ
ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਵਿਆਹ ਤੇ ਬਾਰ ਇਕ ਛੋਟੀ ਬੱਚੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਨਜ਼ਰ
ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਨੌਕਰ ਸਰਦਾਰ ਪਾਲੀ
ਸਿੱਖ ਪਤਵੰਤੀ ਜਿਹੀ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਇਸਦੇ ਇਸ ਬੀਬੀ ਦਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਿਹਾ
ਨਾਮ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗੀਰਨ ਸਿੰਘ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸਿਲਸਿਲਾ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪਰਵਾਹੀਂ ਸਾਰੇ
ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਰਾਜ਼ ਸਨ ਪਰ ਇਸਨੇ ਸੰਤ ਨਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ
ਤੇ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਬਾਈ-
ਕਾਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਇਹ ਜਾਣਾ ਤੇ ਇਸਨੇ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਪਤਾ ਇਸ

ਵਿਚ ਹਾਲਤ ਬੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ ਪਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਾਦ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਜਦ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਨ 1954 ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪਧਾਰੇ ਫੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ
ਸਮਾਂ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੇਖ ਸੀ ਦੱਸਿਆ ਬੀਮਾਰੀ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੀਂ ਜਿਸ
ਵੀਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਊ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ
ਕਮਾਈ ਰਾਹ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਦੀਰੀ ਕੁਰਬਾਣੀ ਉਸਤੋਂ ਨਿਰਜਾਮੀ ਰਾਜ ਦੇ ਜਨ
ਕੋਲ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਦਿਉ ਜਿਸ ਤੇ ਸੱਚਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਜਿਗਰ
ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਬਾਊ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ [redacted] ਹੋਕੇ ਬਚਨ
ਕੀਤੇ ਕਿ ਇਸਨੇ ਫਿਰ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਨਖਾਹ ਤੋਂ ਕਰੀ ਕੀਤੀ
ਤੇ ਬਾਕੀ ਭੂਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਸ ਪਾਸ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੋ॥
ਫਿਰ ਸੰਨ 1950 ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼
ਕਿਆਸ ਦਾ 11-1950 ਨੂੰ ਦੇਸ ਪਰਤੇ॥ ਜੱਥੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਉਥੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਤੇ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ
ਉਪੰਰ ਦਾ ਹਾਲ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤੇ ਫੇਰ ਸੰਗਤ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ
ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਲਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਬੰਗਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ
ਸਤਗੁਰ ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੁਸ ਹੁਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ
ਨਹੀਂ ਕਿਰਪਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ॥ ਜਦ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਸੈਂ ਵਿਚ ਇਸਤਰਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ
ਸਤਗੁਰਾਂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਦੇ ਵੇਲ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਸ਼ੁਭ ਅਸੀਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ
ਹੋਏ॥ ਨਿਰਣ ਸੋਰਠਾ ਸੀ॥ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਕਸ਼ਾ ਤੇ ਦੇਸ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਦਿਤਾ ਵਿਸਥਾਰ
ਸਹਿਤ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਾਗਰ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਦਾਦੇ ਦਾਦਾਂ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤੇ ਚਿਤ ਨਹੀਂ
ਕਰਦਾ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕਿਸਾਨੀ ਸੋਚ ਤੇ ਗੱਲ ਨੀ ਕਰਦੇ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਰਜ਼ਾ ਹੈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤੇ ਬਾਰੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੈ॥

ਹਸ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਸੋ ਇਸ ਚਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਲੋਕਾਂ ਚੰਗਮਈ ਨਾਲ ਗਈ ਸੀ
ਗਈ ਸਰੀਰ ਗੱਡੀ ਤੇ ਬੈਠਾਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਾਸ ਫਰੀਲਾ, ਪਰੰਤੂ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਰਹੀ ਭੁੰਜਨਾ
ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਦਿਨ ਬ ਹੋਸਾ ਕਰਨੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਆਖੀਂ ਡਿਠਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਪਰਨਾਲਾ ਆ ਵੇਖਦੀ
ਗਾਂ ਦਾ ਫੇਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਆਣੇ ਗੰਗੀ ਵਿਚ ਸੀ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਇਕ
ਮਿਤ੍ਰਾਗ ਸਰ ਲੋਕਾਂ ਸਾਤ ਖੁਸ਼ੀ ਟਰੀਕ ਸੱਚੇ ਪੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰ ਵਿਚ ਖਾਨੇ ਇਕ ਗੀਤ ਦੀ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਨੇ ਲਿਖਣਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਗੀਤ
ਤੁਕ ਨੂੰ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ ਸਿੰਘਾਂ ਹੇਮ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨਰੂਆ,
ਰੱਖ ਸਿੰਘ ਨਰੂਆ (ਨਾਲੇ ਲਿਖੋ) ਤੇ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਉਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਤਾਂ
ਤੁਕ ਇਹ ਸੀ "ਤੇਰੀ ਸੰਗਤ ਉਡੀਕਦੀ ਏ, ਵਤਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਮਾਹੀ ਵੇ"। ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੀਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਵੱਡੀ ਖਾਸ ਧਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਨੇ ਆਪ ਜਾ ਕੇ
ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਕਿ ਏਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਗੀਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬੜੀ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ
ਕੁਝ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਭ ਪਾਠੀ ਕਰਕੇ ਏਸ ਜਗਾ ਤੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾਂਗੇ।
ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੀਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਗੀਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਸਰੀਰ ਆਕੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨ ਪਾਵੇ ਤੇ ਜੋ ਸਭ
ਸਿੰਘਾਂ ਹੇਮ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ "ਚੀਨੀ ਚਨੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ, ਹੋ ਰਹੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ
ਸਰੀਰ ਉਥੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਸਭ ਰੋਕੇ ਸਾਰਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਗਏ ਤੇ ਪੀਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਪਨੇ ਸੀ ਤੇ ਤੇ ਇਕਾਗ੍ਰ, ਸਾਨ ਮਨ ਤੇ ਪਾਸ ਭਾਈ ਫਕੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੀਤਲ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ।
ਫਿਰ ਉਸ ਗੀਤ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ "ਤੇਰੀ ਸੰਗਤ ਉਡੀਕਦੀ ਏ, ਵਤਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਮਾਹੀ ਵੇ॥ ਮੁੜ ਜਾਵੇ
ਵੇਲਾ ਜੋਗ ਦਾ ਹੁਣੀ ਸੁਕਰ ਦਿਖਾ ਮਾਹੀ ਵੇ" ਤਾਂ ਪੀਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠ ਬੈਠੇ। ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚਲਕੇ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰ
ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ। ਨਾਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚਾਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਕਾਰ ਖਲਾਰ ਕੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਾੜੀ ਨਾਲ ਸਸਤੇ ਵਿਚ
ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨਰੂਆ (ਲਾਇਲਪੁਰ) ਬਾਂਸਰੀ ਵਜਾਵੇ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਣਾਵਣਾ

ਘਰ ਵਿਚ ਸੀ ਇਸ ਜਥੇ ਨੂੰ ਅਜੇ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਬੀਤੇ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਿੰਘ (ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਵਾਲੇ)
ਨੇ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ "ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਾਹਰ
ਖੜੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।" ਤਾਂ ਇਹ ਗੀਤ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ
ਮਿੰਟਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਫੇਰ ਹੋਇਆ। ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਬੈਠੇ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ
ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਮੇਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀ ਥਾਂ ਦੋ ਮਾਲਾ ਪਈਆਂ
ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਜੋ ਸਮਾਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ
ਜਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਖਾਧਾ ਸੀ।
ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ [illegible] ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਤੇ ਤੀਜੇ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ [illegible] ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ [illegible]
ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੪੦-੫੦ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸੀ ਉਹ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ [illegible] ਸਾਰੀ
ਸੰਗਤ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ [illegible] ਦੇ ਕਰਦੇ ਕਈ ਸੁਰ ਤੇ ਕਦੇ
ਸੁਰ ਬਦਲ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕ [illegible] ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਗਾਇਆ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ [illegible]
ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਫੁਰਮਾਇਆ "[illegible] ਗੀਤ ਵਤਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਜਾਣੀ ਏ" ਇਹ [illegible] ਤੇ [illegible]
ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਬਾਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੋੜੀ ਵਜਾਉਣ ਲਈ [illegible] ਤਾਂ [illegible]
ਜੋੜੀ ਨਹੀਂ ਵਜਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤਾਏ ਲਿਖੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਰੀ ਵਜਾ ਦੇਣਾ। ਗੀਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ
ਦੇਰ ਸੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਇਸ [illegible] ਦਰਸ ਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤੇ [illegible]
ਦੇ ਇਕੱਲੇ [illegible] ਦੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਸ ਤੁਕ
ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ "ਵਤਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਜਾਣੀ ਏ"। ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵੈਰਾਗੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੀ [illegible]
[illegible] ਸੀ ਉਨ ਦੀ ਸੁਧ ਬੁਧ [illegible] ਸੀ ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ [illegible],
ਸਿੰਘ [illegible], [illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਤੇ [illegible] ਗੱਡੀ ਵਿਚ [illegible] ਰਹੇ ਸਨ, [illegible] ਸਿੰਘ
[illegible] ਸਿੰਘ [illegible], [illegible] ਸਿੰਘ, ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਦੇ [illegible] ਵੈਰਾਗ [illegible]
ਹੋਏ [illegible] ਇਨ੍ਹਾਂ [illegible] ਦੇ [illegible] ਉਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੀ [illegible] ਨਹੀਂ [illegible] ਚੱਕਰਵਰਤੀ [illegible]
ਵੈਰਾਗੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ [illegible] ਸੀ। [illegible] ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ [illegible]

...ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਮੈਲਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਰ ਨ ਰਹੀ, ਸਭ
ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਪਰਕਰਮਾ ਕੀਤੀ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਤੇ ਰੁਮਾਲ ਲੈ ਕੇ ...
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿਦਕ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਭ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰੂਪ ਵਰਗਾ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਸਭ ਦੀ ਰਸਨਾ ਨਾਮ
ਜਪਦੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਸੰਧਿਆ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਦੀ
... ਨੇ ਜੈਕਾਰਾ ਗਜਾਇਆ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅੱਗੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਸ
ਵਕਤ ਵਿਚ ਸ. ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੈਪਾਲ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਵਾਰ
... ਸਿੰਘ ਜੈਪਾਲ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਵੀਂ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਸ਼ਬਦਾਂ
... "ਕਿਨੀ ਦੇ ਨੀ ਦਰਦ ਫਿਕਰ ਦਾ ਸੀ ਦੇ, ਨੀ ਲੈ ਜਾ. ਲੈ ਜਾ ... ਵਿਚ ... ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ"
ਪਰੇਮੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦੇਵੇ ਸਭ ਨੂੰ ਰੰਗ ਸੁਹਾਵਣਾ ਬਣਾ ਗਿਆ ਰਤ ਨੂੰ ਡੇਰਾ
... ਵਿਖੇ ਹੀ ਸੀਤ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ... ਦਾ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ... ਕਰਕੇ ਅਪਣੀ
... ਦੀ ਚੌਕੀ ... ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਦਾਰ ਜਿਸ ਸ਼ਾਮ ... ਗੁਰ ... ਕਰਕੇ ... ਦੀ ...
... ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ... ਦੇ ... ਕਰਕੇ ਸਭ ਸੰਗਤ ... ਹੀ ਬੈਠੀ ਰਹੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਤ ... ਪਧਾਰੇ ... ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ... ਤੇ ... ਸਾਮਗੀ ਚੌਂਕਾ ... ਸ੍ਰੀ
ਸੀਤ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤ ... ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਚਰਨ ... ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਤ ... ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ
... ਕੁਝ ... ਪਰ ਜਿਨਾਂ ... ਜਾਣ ... ਹੈ ਉਹ ... ਲਿਖਾਂਗਾ ... ਸੀਤਾਂ ਦਾ ... ...

[illegible]

ਨਵੀ ਸਿੰਘ ਜਾਵਨ ਵੱਸ

ਕੰਨਕੋਤੇ ਪਹੁੰਚਾਏ ਏਥੇ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੌਕਿਤੇ ਪਾਇਆ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਮਿਆਰ ਸਿੱਖ ਏਹਿਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਲੇ ਪਾਹਵਾਸ਼ਮਿ ਦਹਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਜਾਨੂੰ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਸਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਤ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਨ ੧੯੧੧ ਵਿਚ ਚੌਕਿਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਗੁਰ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਨਾਗੀ ਸੀਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਸਹਰਾ ਪਹੁੰਚ ਸਾਰੇ ਸਿਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਜ ਗਏ ਤੇ ਆਪ ਇਹ ਛੀਵੇ ਸਜਾਰੇ ਸੁਕ ਚੌਕਿਰ ਆਏ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਮਾਂ ਚੌਕਿਰ ਵਿਚ ਸੰਨ ੧੯੨੫ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਰ ਚੀਕੀ ਦੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡਨ ਤੇ ਨੁਝ ਏਨ ਪਾਸਾਂ ਰੜਾਈ ਰਹ ਗਈ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਭੋਗ ਚੀਵਾਨੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਇਕੋ ਦਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਚੌਕ ਨਿਵਾਜ਼ਰੀ ਚਲਿਆ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਰੀਜ਼ ਦਾ ਏਵੀ ਕਾਰਨ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ [redacted] ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਏਥੇ ਆਉਣ, ਗੁਰ-ਸਿਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੋਣਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਵਧਣੇ, ਸਭ ਸੰਤ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਪਰਫੁੱਲਤ ਹੋਈ, ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਗ ਉਠੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪਤਿਨੀ ਵਾਰ ਸੰਨ ੧੯੩੫ ਵਿਚ ਚੌਕਿਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੇ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਲਈ ਫਿਰ ਏਥੇ ਫੇਰ ਆਉਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਏ ਪਿਛੇ ਏਵੀ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਏਸ ਕਰਕੇ ਕਾਰੇ ਏਥੇ ਚੌਕਿਰ ਸਿਆਸ ਵਿਚ ਏਹ ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਪਰਫੁੱਲਤ ਹੈ। ਇਤਨਾ, ਏਹਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਾਤਾਂ ਹੋਏ ਜੋ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਪਾਠ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ ਗਏ। ਇਹ ਏਹ ਦੇਸ਼ ਰੀਸਾਈ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਚੌਕਿਰ ਆਈ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵਾਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਏਸ ਏਥੇ ਦਾ ਹਾਲ ਪਿਛੇ ਨੁਝ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸੋ ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਬਾਦ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ੬ ਤੋਂ ੮ ਤੋਂ ੧੦ ਤੱਕ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿਤੇ ਪਰ ਤੁਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦਾ ਵਕਤ ਸੀ ਸਤਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਤੋਰੇ ਵਿਚੋ ਸੁਨਾਏ ਆਏ ਏਸ ਤਰ ਇਕ ਹੈ ਜੋ ਫਿਰ ਪਈ ਦੀ ਵਾਰ ਆਸਾ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਹੋਏ ਗਏ ਜੋ ਬਹੁਤ ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਵੀ ਇਸ ਨਹੀਂ ਸਿਰ ਸਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਆਸਾ ਕੀ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਲਿਖ ਪਰਤਿਸਟਾ ਤਿਸ ਸਨ ਫੇਰ ਲਈ ਚਟ ਸਰਿਆ ਆਪ ਇਹ ਸੋਈ ਵਰਤਾ ਜੋ ਇਕ ਬਾਰਾਂ ਗਾਰ ਪਾਸੀ ਸੀ ਉਹ ਰਹਿਣਈ ਤੇ ਇਸ ਏਹ ਸਮੇਂ ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਲੋਕਿਨ ਲਈ ਜੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵੀ ਹੋਏ ਸਨ ॥ ਚਲਦਾ ॥

[illegible]

ਸੰਨ 1950 ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਲਮ ਪਾਸ ਇਤਨੀ ਸਾਫ਼ ਦੇਖੀ ਸੀ
ਪਰ ਸਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਚਾਉ ਜਰੂਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਜੋ ਸੰਨਾ ਦੀ ਸੰਗਤਾਂ ਉਤੇ ਉਸ ਪਾਸ
ਮਹਿਮਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਨ 1950 ਦੇ ਸਿਆਲ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ
ਗੜੀ ਪਾਲਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਤਾਰੀਖ 1951
ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਜੂਰੀ ਸੰਤ ਬਜ਼ੀਰ
ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਚਮਨ ਸਿੰਘ, ਜਗਜਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਤੇ ਸੂਤ ਦੇਵ ਸਿੰਘ
ਤੱਤ ਦਾਤੀ ਗਏ ਸੀ ਫੇਰ ਦੋ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇਣ ਪੁਰਾਣਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗਠੇ ਤੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦਾ,
ਸਾਮ ਵੇਲੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਰਤਨ. ਫੇਰ ਕਥਾ ਉਪਦੇਸਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਵਖਰੀ ਪਾਠ ਸਾਹ, ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਤ ਦੇਰ ਪਹਿਰ
ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰਦੀ ਇਸ ਦੌਰੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਬੈਠਣ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸ
ਜੋ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਹ ਤਾਂ [illegible] ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ ਤੇ [illegible] ਨੂੰ ਸਾਮ ਵੇਲੇ
ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹ ਦਿਨ ਦੀ ਸੀਤ ਇਸ ਵਿਚ ਗੈਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਚੰਗਾ
ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਕੇ ਹਿਸਾ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਸੂਦਨ, ਉਤਮ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚਰਨ ਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਜਾਣਦੇ, ਜਿਸ
ਨਾਲ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਇਕਾਂਤ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਜਾਦ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਿਆ ਸੀ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤਾਂ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਦਾਦੀ ਸਿਮਰਨ ਪੂਰੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਮਾਸਟਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਨਾਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋਹਣੇ ਨੂੰ ਨਕਦ
ਲਿਖਕੇ ਸੁਣਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਇਨਾਮ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਲੇਖ ਦੇਖ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ॥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਇਨਾਮ ਕਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਸਨੌਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋਆਬਾ, ਬੰਗਾਲ ਵੀ ਵਿਸੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਇਹ
ਪਾਰਟੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਪੀਰੇ ਵਿਖਾਏ ਦੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਚੌਕਤੇ ਸਿਧਾ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਰਾਹ ਨੀਤੇ ਦੇ ਰਤਾਂ
ਉਥੇ ਠਹਿਰੇ ਉਥੇ ਸੰਗਤੇ ਦਾ ਕੂਚ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਇਕ ਰਾਤ ਉਥੇ ਠਹਿਰੇ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰੇ ਚੱਲੀ ਬੈਰਨ

ਸੰਨ 1951 ਵਿਚ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ
ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਜਾਰੀ ਸੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਰਮ ਸਤ
ਜਾਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਖਿਚ ਪੈਂਦਾ ਸਿਮਰਨ ਵੱਲੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ, ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਸੀ
ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ੍ਰੀ ਤਸਵੀਰ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸੰਗਤ-ਨਿਵਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ
ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਸ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਢਿੱਲਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਲੁਧਿਆਣੇ
ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਸਰਧਾ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ
ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦੁਖ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕੀਤਾ। (ਨੋਟ: ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ
ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਸ਼ੌਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਸੰਨ 1950-1951-1952 ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ
ਸਪਤੋ ਦਰਬਾਰ ਵਿਖੇ ਪਧਾਰਦੇ, ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਫ਼ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵੀਰ ਦੀ
ਫਿਰਦੇ ਪਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਥੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਹੋਰ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰ ਸਪਤਾਹਕ ਛਪਦਾ
ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਵ-ਜੀਵਨ ਸੀ ਜਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਤਕਰਤਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੀ
ਸੰਗਤ ਨਿਵਾਸ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ, ਸਮੇਂ ਇਸ ਵੇਗੀ ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ
ਸੋ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਪਰਚਾ ਲੈਕੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ
ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ (ਜੋ ਇਸ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੱਸ ਰਹੇ) ਸੋ
ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸਾਡਾ ਨਾਮ
ਅੱਗੇ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਮਨ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਹੋਣੇ
ਹੀ ਏ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਆ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਰਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਖ ਲਏ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ
ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਪਰੰਤੂ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਹੀ ਉਸ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਤੀਜਿਆਂ
ਲੈਕੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤੇ ਦਿਸਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਸਾਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਹੈ" ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨਿਵਾਸ ਜੀ ਪਰਤ ਕੀਤਾ:-

[illegible] ਇਹ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਕਿ ਸਤਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ [illegible] ਸਾਰੇ ਪਰਚੇ [illegible] ਪੂਰੇ ਹਨ" ਤਾਂ ਉਹ
[illegible] ਕਿ" ਮੈਂ ਇਕ ਪਰਚਾ ਵਿਚੋਂ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ [illegible] ਜੀ ਵਿਚ [illegible] ਤਾਂ ਤੂੰ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ
[illegible] ਦੋਵੇਂ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ [illegible] ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ
[illegible] ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਇ ਸੀ। (ਨੋਟ: ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ [illegible] ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ [illegible] ਸੁਣ
[illegible] ਹੈ) ਪੰਡਿਤ ਦੀ [illegible] ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ
1952 ਦੀ [illegible] ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ [illegible] ਦੇ [illegible] ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭ-
[illegible] ਜੀ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਵੇਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ [illegible] ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇ ਦੀਪਕ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ
[illegible] ਇਕ ਦਿਨ [illegible] ਦੀ, [illegible] ਵਿਚ ਵੀ [illegible], ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ [illegible]
[illegible] ਦੀ [illegible] ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਨ 1953 ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਡਿਤ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੋ ਵੇਰੀ
[illegible] ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾ ਮੇਲਾ [illegible] ਸਾ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ [illegible] ਦੇ ਘਰ ਸੀ
[illegible] ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ [illegible] ਪ੍ਰਸਿੱਧ [illegible] ਸ੍ਰੀ [illegible]
[illegible] ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ, ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ, ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ [illegible], ਸੰਤ [illegible]
[illegible] ਜੀ, (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਾਤਾ [illegible] ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ [illegible]
[illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਸਨ [illegible] ਜੀ [illegible]
[illegible] 1953 ਨੂੰ [illegible] ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ [illegible]
[illegible] ਜੀ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ਸਿੰਘ, [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ [illegible] ਜੀ [illegible] 20.6.1953
[illegible]
[illegible]

ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਮਾਘ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਦੇਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ
ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪਤਨੀਆਂ ਦੀ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਚ ਜਪ ਪਾਠ ਜਾਰੀ
ਕਰਨੀ ਦਾ ਜਾਪ, ਸੰਮਤ ੨੦੧੦ ਮੁਤਾਬਿਕ ੨੩ ਅਗਸਤ 1953 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਇਸ
ਦਰਬਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜੋ ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਔਤਾਰ ਧਾਰੇ ਦਿਨ ਜਿੱਥੇ ਤੇ ਛੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਕ ਸਰੀਰ ਹਰ
ਇੱਕ ਦੇ ਪਾਠ ਪਰਨੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਦਰ ਭਾਦੋਂ ਤੀਕ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਤੇ ਦੋ ਸਰੀਰ
ਇਕੱਠੇ ਬੈਠਦੇ ਭਜਨ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਪਾਠ ਰੋਜ਼ ਪਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲੜੀ
ਕਰਨੀ ਰਹੀ ਸੀ ਸੰਤ ਦਾ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਰੀਰ ਤੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਤੀਕ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਜਾਪ ਪਰਨੀ ਹੁੰਦੀ
ਤੇ ਫਿਰ ੧੦ ਅੱਸੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਦੋ ਸੌ ਪਾਠ ਹੋਏ ਤੇ ਚਾਰ ਸਰੀਰ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਹਰ ਦੋ
ਪਹਿਰ ਦਾ ਜਾਪ ਰੋਜ਼ ਪਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੪ ਅੱਸੂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਤਰੇ ਛੇ ਪੰਜ ਸਰੀਰ ਇਕੱਠੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਕਰਨੀ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ। ਉਤਸਾਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਮ ਸੰਗਤੀ ਸਿੱਖ
ਸਕਦੀ ਤੇ ਇਸ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਪਰਜਾਗਦੇ ਨਾਲ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ਵਰ੍ਹੇ ੩ ਅੱਸੂ ਸੰਗਤ ਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤਕ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ
ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਦੋ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ
ਅਖੰਡ ਕਰਨੀ ਦੀ ਜਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਦਾ ਭਾਦਰੋਂ ਤੋਂ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਵੇਲੇ ਤਕ ਤੇ ਇਕ ਤੇਤੀਕ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ,
ਅਖੰਡ ਕਰਨੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੋ ਅੱਸੂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਰੀਤ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ
ਇਹ ਸਭਾ ਕਰਕੇ, ਪਰਦੇਸੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨੇ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਤਾਰ
ਸਾਰੰਗੀ ਤੇ ਇਸ ਵਾਰੇ ਤੋਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ
ਫਿਰ ਜਾਪ ਤਾਰੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਭਰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ 112 ਸਬਦਾਂ ਨੇ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ ਗਿਆ
ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ 1-12 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸਨ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ
ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਸਟ ਹੇਠ ਦਰਜ ਹੈ ਸੰਬੰਧਤ ਵਰ੍ਹੇ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।

ਸ ਨੋਟ:- ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਲਿਖ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ [illegible] ਦੇ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ [illegible] ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ [illegible] ਦੀ
ਸੁਪਤਨੀ ਸ੍ਰੀਮਤੀ [illegible] ਕੌਰ ਦਾ ਭੋਗ 25-6-1953 ਨੂੰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸ
ਤਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ [illegible] ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਰੀਤੀ
ਜਾਂ ਇਹ ਰਸਮ [illegible] ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ [illegible] ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ [illegible] ਦੀ
27-6-1953 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ।) ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਬਸੰਤ [illegible] ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ
ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ [illegible] (ਜੋ [illegible] ਸੀ) ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ [illegible] ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ [illegible]
[illegible] ਸੀ" ਸੰਨ 1944-45 ਦਾ ਇਹ [illegible] ਗਿਆ ਹੈ [illegible] ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ
[illegible] ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ [illegible] ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। [illegible] ਸਿੰਘਾਂ [illegible]
[illegible] ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ [illegible] ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੰਤ
[illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਜੀ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ [illegible] ਇਸ [illegible] ਨੂੰ [illegible]
[illegible] ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ [illegible] ਤੇ [illegible]
[illegible] ਗਈ [illegible] ਸੀ [illegible] ਜੀ ਪਾਸ [illegible] ਸਾਰੇ [illegible]
[illegible] ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ [illegible] ਹੈ ਤੇ ਇਸ [illegible]
[illegible] ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? [illegible] ਜਾਂਦੇ ਹੈ ਜੋ [illegible] ਸੰਤ [illegible]
[illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਸੀ।
ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਣ ਤੇ [illegible] ਇਸ ਜਗਤੀ ਦੀ [illegible]
[illegible] ਗਈ ਹੈ ਤੇ [illegible] ਕੀਤਾ [illegible] ਸਾਧ ਸੰਗਤ [illegible] ਆਪਣੀ [illegible]
[illegible] ਨੂੰ [illegible] ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ [illegible] ਤੇ [illegible]
[illegible] ਸਾਧ ਸੰਗਤ [illegible] ਪਾਠ ਕਰਨ ਤੋਂ [illegible] ਜੀ ਹੋ ਗਿਆ
[illegible] ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕੀਰਤਨ [illegible] ਜੀ ਨੇ ਸਮਤੀ ਵਿਚ
[illegible] ਤੇ [illegible] ਦੀ [illegible] ਪਰਚਿਆਂ ਦੇ
[illegible] ਦੀ [illegible] ਸੀ।

ਨੋਟ:- ਏਥੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣਾ ਬਚਨ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:- ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਸੂਰਾ
ਸੋਢੀਆਂ ਜੀ ਦਾ ਸੱਕਾ ਭਤੀਜਾ ਸੀ ਪਰ ਸੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਕ ਸਿੰਘਣੀ ਕੁਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਕਟਾ ਦਿੱਤੇ
ਜਦ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਰਨੀ ਰਹਿਤ ਤੋਂ ਗਿਰ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦ ਇਹ ਪਰ
ਏਧਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਪਤਿਤਾਂ ਦੀ ਪਤਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੋਢੀਆਂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪਛੋਤਾਣੇ ਏ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੰਤ
ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਸੂਰਾ (ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ) ਨੇ ਇਕ ਸੰਮਤ ਤੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਵਾਰ
ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤੇਗਾ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾਂਗੇ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ
ਮਨਸੂਰਾ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਅਨੰਦ-ਕਾਰਜ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚੀਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਸੀ
ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਚੀਮਿਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕਾਰਡ ਵੰਡੇ ਤੇ ਇਕ ਕਾਰਡ ਸਾਡੇ ਪਰਵਾਰ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹ ਗਿਆਨੀ
ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਏਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਾਰਡ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਵੀ ਭੇਜਿਆ
ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੇ ਭਰਾ ਜੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚੀਮਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰਡ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ
ਅਸੀਂ ਉਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਖਬਰ ਸੰਤ
ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨਸੂਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਕੋਈ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਏਹਨਾਂ ਨੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ
ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਕਾਰਡ ਵਾਪਸ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ "ਸਾਡੀ ਵੱਲੋਂ ਤੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ"
ਜੋ ਇਸ ਕੰਮ ਦਾ ਏਹ ਸਬੂਤ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਕਰਨੇ
ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਭੋਗਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਜੋ ਬਲ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਦਿਆ-
ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੋ ਕੇਸ ਕੱਟਣੇ ਦਾ ਪਾਪ ਸਿਰ ਤੇ ਲੈਣ ਤੇ ਆਪ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤੇ ਬਖਸ਼ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ ਅਸਿ ਮਤ ਕੋਈ
ਵੇਲਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰ-ਸਿਖ ਬਣ ਕੇ
ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਆਯੂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਨੌਕਰ ਰਹਿਆ ਤੇ ਪਾਰ ਲੰਘਿਆ। ਗਿਆਨੀ
ਤੇ ਸੋਢੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰ-ਪੂਰੀ ਸਿਖ ਬਣਿਆ। ਸੋ ਸਿਡੇ
ਹੈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪਰਖ ਗਿਆਨੀ [illegible] ਜੀ ਨੇ ਸੋਢ ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਖਸ਼
ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੇਵਕ ਸੰਗਤ ਦੇ ਖਿਆਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਤੇ ਜੇਤਨ ਕਿਤੇ ਲੇਸ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਭਰੀਕੇ ਹੋਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ
ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਾ ਦੇਣੇ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸੰਨ 1975 [illegible] ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ,
ਸੀਸੋਵਾਲ, ਗਨੀ ਜੱਸੇ ਮਾਜਰੇ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਇਸ ਦੌਰੇ ਤੇ [illegible] ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸੇਠ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ, ਸੀ ਠਹਿਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਸ [illegible] ਨਰੇਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਸੀ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਮੋਹਨ ਦੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਪੰਜ ਦਿਨ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ
ਸੀ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸੰਗਤ 4 ਤੋਂ 10 ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸਵੇਰੇ ਪਹੁੰਚਦੀ, ਸ੍ਰੀ [illegible] ਦਰਸ਼ਨ
ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਂਦੇ ਤੇ ਕਦੇ [illegible]
ਦੀ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ
ਤੇ ਉਥੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਨੌਕਰ ਤੇ ਪਰਵਾਰ [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਾਦਾਰ
[illegible] ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਸ੍ਰੀ [illegible] ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ [illegible] ਡੇਰੇ
[illegible] ਤਾਂ ਸੇਠ ਜੀ ਪਿਤਾ [illegible] ਸਾਰੀ [illegible]
[illegible] ਕਰਦੇ ਤੇ [illegible] ਨੂੰ [illegible]
[illegible] ਨੂੰ [illegible] ਤਾਂ [illegible] ਕਿ [illegible]
[illegible] ਜੀ ਦੇ [illegible] ਸਮੇਂ [illegible] ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ [illegible]
[illegible] ਜੀ [illegible] ਤੇ [illegible]
[illegible] ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ [illegible] ਸਮੇਂ [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ [illegible]
[illegible] ਨੂੰ 20 [illegible] 1975 ਨੂੰ [illegible]
[illegible] ਤੇ [illegible]
[illegible]
[illegible] ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ [illegible]
[illegible]
[illegible] (11 [illegible]) [illegible]

ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਏਨਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੰਦਕ ਦੀ
ਧਰਤੀ ਨੂੰ 27 ਸਤੰਬਰ 1954 ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ ਤੇ ਜਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਿਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਆਏ
ਰਹੇ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਸ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਤ-ਨੇਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਤੇ ਜਿਸ
ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਜੱਥਾ ਬਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ
ਲਗਦਾ ਤੇ ਏਨਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਜੀਵ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ
ਭਾਰੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ ਤਿਨ ਰੋਜ਼ ਠਹਿਰੇ ਤੇ ਫਿਰ ਧਰਮਸ਼ਾਲ ਜਾਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ
ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਮੁਬਾਰਕ ਤੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਉਤੇ
ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਦੌਰੇ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਦੇਸ਼ 5 ਅਕਤੂਬਰ 1954 ਨੂੰ ਗਏ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਏਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਪਰਵਾਰ
ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ ਸੰਗਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਾਫੀ ਸੀ॥
ਸੰਨ 1954-1955 ਦਾ ਇਕ ਬਾਰਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿੰਘਾਂ (ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਾਊਥ ਵਰਕ
ਹੋਵੇ) ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪਾ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਅਪਨਾ ਦੀਵਾਨ ਸਮੁੰਦਰ ਤਟ ਤੇ ਬਨਵਾਇਆ ਹੋਇਆ
ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਵੀ ਸਦਾ (ਦੀਵਾਨ) ਹਰ ਰਮਜ਼ਾਨ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਰਦੇ ਬਾਣੀ ਸੰਤ ਕਰਮਨ ਦੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤਾ
ਕਰਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੌਜਵਾਨ ਜੱਥਾ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਸੈਰ ਕਰਨ
ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਥੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟਾਂ ਦੀ [illegible] ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠਣਾ, ਖੇਡਣਾ ਨ੍ਹਾਉਣਾ
ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਉਥੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਲੰਗਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਣਾ ਕੇ ਛਕਣਾ॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤਟ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੇ
ਧਰਮੀ ਵੀਰ ਜੱਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਰਾਲਾ, ਸੇਠ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ
ਤੇ ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਵੀ ਗਏ ਸਨ। ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਤੋਂ 12 ਵਜੇ ਤੀਕ ਜੱਥੇ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਬਕ ਕੀਰਤਨ
ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨੇ ਬਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ
ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਤਨਾ ਨਿਸਚੇ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਮ ਨਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਠਨ ਹੈ॥ ਕੀਰਤਨ ਜਾਂਦੀ
ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ "ਤੂੰ ਦਰੀਆਉ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਮੈ ਮਛੁਲੀ ਕੈਸੇ ਅੰਤੁ ਲਹਾ॥"

[illegible] ਜਦ ਪ੍ਰਿਤਮ ਗਾਇਕ ਕੀਤੀ "ਪਿਆਰ ਦਰ ਲਗੀ ਹੈ ਦਰ ਜਾਊਂਗਾ" ਤਾਂ ਰਾਗ ਮੰਡਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ
[illegible] ਮੈਂ ਸੀ ਗੀਤ ਸਮੇਂ ਏਨਾ ਤਕ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਗਿਆ (ਨੋਟ:-
[illegible] ਬਾਦ ਬੜਾ ਯਾਦ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਿ ਗੀਤ ਦੇ ਹੋਰ ਕੜੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗੀ) ਗੀਤ ਦੇ ਅੱਖਰ
ਸਨ "ਤੇਰਾ ਰੱਬ ਡੁੱਬੇ ਬੇੜੇ ਦਰ ਜਾਵਾਂ" ਸਭ ਬੈਠੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਸਨ
[illegible] ਆ ਗਏ ਨੇ ਤੇ ਬਾਦ ਚਾਰ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਨ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਹੋਣੇ ਲਗੇ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕੀ ਸਮਾਂ
[illegible] ਬਿਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਭੋਜਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨ ਗਿਆ [illegible] ਵਿਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਿੰਨ
[illegible] ਬਰਤੀ ਦੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸੋ ਇਹ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਅਜੀਬ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਬੀਤਿਆ।
ਖਾਸ ਨੋਟ:- ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚੋਂ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਤੇ
ਬੀਬੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਈਆਂ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਪਰਦੇਸੀ ਪ੍ਰੀਤਮ
[illegible]-ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੋਏ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।) ਅਗਲੇ ਸਾਲ
ਸਨ 1955 ਦੀ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਜਮਾਦਾਰ ਸਾਹਿਬ) ਵਲੋਂ ਅਰਜ਼
ਕੀ ਕਰਨ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਏਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਦਿਲ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ
[illegible] ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵਿਚੋਂ [illegible] ਬਣੀਆਂ
ਗਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾਵਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਹਿਰਾ ਜੀ ਨੇ
[illegible] ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਸੰਗਤ [illegible] ਦੀ ਪਗੜੀ ਨੂੰ [illegible]
55 ਨੂੰ [illegible] ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਸੀ [illegible] ਵਿਖੇ
ਸੀ (ਜਿਥੇ [illegible] ਬਾਹਰ ਬਰਾਂਡਾ [illegible] ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ
[illegible] ਸਮੇਂ ਸਰਦਾਰ [illegible] ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ [illegible] ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ
[illegible] ਵਿਖੇ [illegible] ਤੇ ਸੰਤ [illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਦੇ [illegible] ਨਾਲ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ
[illegible] ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਖੇ 3-10-1954 ਨੂੰ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ [illegible] ਉਨ੍ਹਾਂ
[illegible] ਨਾਲ [illegible] ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਹਿਰਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ [illegible] ਆਪਣੇ ਘਰ [illegible] ਵਿਚ [illegible] ਸੀ।)

ਗੀਚਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਹ ਸਮੇਂ ਹੰਧਾਣੇ ਤੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣੂੰ ਰੇ ਸਮੇਂ
ਸਿੰਘ ਜਰੇ। ਬਾਣੀ ਜੋ ਪੇਰ ਦੀਸਦ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦਾ ਦੀਘਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਾੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਕੇ
ਸਤਵਨ ਕਰਦੀ ਤੇ ਹੋਣਾ ਨਿਤ-ਨੇਮ ਦੇਣੇ ਵੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀ ਚਮੰਤਕਿਨ
ਤੇ ਕਥੀ ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਸ ਪਰਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਈਆਂ ਧਰਤੀ ਸਮਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਨ
ਕਿਰਤੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼
ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ
ਜੋ ਅਤਿ ਦਾਸੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਵੀਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਨਵੀਂ ਇਹ ਸਭਾ ਨਵੀਂ
ਬਣੇ ਤੇ ਇਸ ਨਵੀਂ ਬਾਬਤ ਕਰਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਰੀ-ਪੂਰਨਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ
ਤੇ ਹੋਣ ਹੋਣੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਭਾ ਜ਼ਰੂਰ
ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭਤਾ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤ
ਸਤਿਬਚਨ ਦੇਣ 3 ਫਰਵਰੀ 1955 ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਭਾ ਇਸ ਪਰਚਾਰ ਪ੍ਰੇਮ
ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਵਿਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ
ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਭੇਜੀ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਇਸ ਸਾਲ ਉਸ ਦੇ
ਤੇ ਆਪ ਇਸ ਸਭਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਆਸ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ
ਪਹਿਲਾਂ ਅਤਿ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਗੀਚਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਦੇਣ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਮਿਤ 6-10-1955 ਤੋਂ
ਅਖੰਡ ਦੇਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੁਰਨੀਆਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀਆਂ ਜੋ 15-10-1955 ਤੀਕ ਦੁਨਾ ਆਣ ਛਕੀਆਂ
ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦੇ ਨੌ ਤੋਂ
ਵਜੇ ਦੇ ਚੰਗਿਆਈ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਾਹਲੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ
ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਗੀਚਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣੇ ਤੇ ਨਾ ਆਣ ਦੇ ਤੇ ਸੰਗਤ
ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸੇ ਰਾਤ ਇਕ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਟੈਲੀਫੂਨ ਖੜਕਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਘ ਨਾਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ

[illegible] ਪਹੁੰਚ [illegible] ਹਨ ਤੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰ ਕਾਫ਼ੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
[illegible] ਸੰਗਤ [illegible] ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਫੁੱਲ ਹਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ
[illegible] ਸ. [illegible] ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ (ਗਿਆਨੀ ਸ੍ਰਾਮੀ [illegible]) [illegible]
ਨੂੰ ਲੈਣ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੀ ਜੀ ਗੀਤਾ-ਨਿਵਾਸ ਜੀ [illegible] ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ [illegible] ਕੀਤਾ।
ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਗਤ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ [illegible] ਵਿਖੇ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਸੰਗਤ
[illegible] ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ
[illegible] ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ (ਨੋਟ: ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ B.O.A.C ਦੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ)
[illegible] ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ [illegible] ਵਿਖੇ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ।
[illegible]-10-1955 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ [illegible] ਹਵਨੀਆਂ ਕਰਕੇ
[illegible] ਲਾਇਆ ਗਿਆ। [illegible] ਹਵਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ (ਨੋਟ: [illegible] ਹਵਨੀਆਂ [illegible])
[illegible]-10-1955 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਤੜਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਮਿਤ 5 ਹਵਨੀਆਂ
[illegible] ਤੇ ਇਕ ਹਵਨੀ ਭਜਨ ਦੀ [illegible] 5 ਹਵਨ [illegible] ਤੇ [illegible] ਚਾਰ ਵਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
[illegible] ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੀਤਾ ਨਿਵਾਸ ਜੀ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ [illegible] ਕੀਤੀ
[illegible] ਵਿਖੇ ਸੀ [illegible] ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਮਿਤ ਪਾਠਾਂ
[illegible] ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਫਿਰ [illegible] ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ [illegible]
[illegible] ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਤੇ [illegible] ਪਾਇਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ [illegible]
[illegible] ਉਸ ਸਮੇਂ [illegible] ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ [illegible] ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ [illegible]
[illegible] ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਇਆ। "ਕਿ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਦਿਨ ਸਫ਼ਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।" [illegible]
[illegible] ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ [illegible] -10-1955 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 5 ਹਵਨੀਆਂ
[illegible] ਤੇ [illegible] ਤੇ ਇਕ ਹਵਨੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਮਿਤ [illegible] ਕੀਤੀ [illegible]
[illegible] 23-10-55 ਨੂੰ [illegible] ਵਿਖੇ [illegible] ਤੇ [illegible]
[illegible] ਜੀ ਵਾਪਸ [illegible] ਹਜ਼ੂਰੀ [illegible] 24-10-1955 ਨੂੰ B.O.A.C ਦੇ ਹਵਾਈ

ਜਥਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਧਾਰੇ ਤੇ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਇਹ ਰੌਣਕ ਭਰੀ ਦਰਬਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਆ ਸਫਲ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ।
ਆਉਂਦੇ ਮਾਰਚ 1956 ਦੀ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਚੋਣ੍ਹੀ ਸਾਈਂ ਆਂਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਰੀਝ ਹੋਈ
ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭਗਤੀ ਦਰਬਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨ
ਵਿਚ ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਚਾਉ ਸੀ ਜੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤਕ ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਸੀ।
ਏਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਪਰਚਾਂ ਵਿਚ ... ਸੁਣ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ
ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਰਵਰੀ 1956 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ
ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨਾ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਨਿਜੀ ਵਿਚਾਰ ਬਾਰੀ ਦੇਸ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਦਰਬਾਰ ਜਾਣ ਤੇ ਚ ਕੁਝ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਾਪਸ ਜਾ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਭਾਗੀ ਵਿਚ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੋਟਰ ਕੱਲ੍ਹ ਇਕ ਸਰੀਰ (ਲਾਰੀ) ਆਉਣ ਨਾਲ ਟਕਰਾਈ ਕਰ
ਗਿਆ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਆਰੀਆਂ ਗਰਜ ਕੇ। ਤੇ ਦਵਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਾਨਕ ਹੋਣ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਈ ਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਮਿਤ ਤੇਜ਼ ਸਹਿਬ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨਿਰੰਤਰ
ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਮੇ 5-2-1956 ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਬਾਰ ਸੇਵਕ ਤੇ ਗਲੀ
ਜੈਲਾ ਆਦਿ ਤੇ ਮਿਠਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ (ਹਾਜ਼ਰੀ) ਆਏ ਸੀ। ਦਰਬਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਮੇਟੀ
ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਚੋਣਵੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਬਹਿਕੇ ਦਾਸ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੇਜਿਆ ਦਿਤਾ ਤਾਂ
ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਦ ਉਸ ਉਤੇ ਆਈ ਏਹ ਤਕਲੀਫ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ 6-2-1956 ਦੇ
ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੁਧਾਰ ਕੀ ਬਾਬਤ ਵੀ ਰੋਕ ਰੋਕ ਤੇ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨਾ
ਵੀ ਸੰਗਤ ਦਿਨੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਦੇਸ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤ ਨਿਰੰਤਰ ਜੀ
ਦੇ ਆਸ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸਨ ਰਹੇ ਤੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਸ਼ ਵੀ ਨਾਲ ਗਏ ਸਨ। ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਰਹਿਣਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਅਧਾਰ
ਸਿਲੋਂ ਜੋ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ (ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ) ਸੰਗਤ ਦੀ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਬੀਮਾਰ ਹੋ
ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸੀਗ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਕੋਲ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛਡ ਗਏ
ਜਾਵਨ ਪਰਨਾਲੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੁਰਮ ਕੀਤਾ ਜੋ ਬਾਦ ਪੰਡਾਰ ਆਦਿ ਸਾਰ ਭਲੇ ਉਸੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ।

ਲੰਧਾਉ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਦੀਵਾਨ (ਇਕ ਉਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਦਾ) ਕੀਰਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ
ਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਏਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਲੰਧਾਉ ਤੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਪਹੁੰਚ ਗਏ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੰਧਾਉ ਤੋਂ ਕੰਪਾਲਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਕੱਚੀ ਸੀ। ਸੀ ਲੰਬਾ ਸਫ਼ਰ ਤੇ
ਇਥੋਂ ਪੰਜ ਪਹਿਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੀ) ਤੇ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਮ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਿਧਾ
ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਲਈ ਯਾਤਰਾ ਜਿਹੜੀ ਦੀਆਂ ਆਖ਼ਰੀ ਘੜੀਆਂ ਗਿਣ ਰਿਹਾ ਸੀ
ਸੀਖ-ਵਿਚ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ 10-15 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਹੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇਸ਼ਨਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਖੇ
1956 ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਸੱਧਰ ਪੂਰੀ ਹੋਈ।
ਜਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੇ ਸਨ ਇਕੱਠੀ
ਮਿਤੀ 15-2-1956 ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਤੇ ਸੀ ਵੱਡਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਖੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵੀ ਹੋਏ ਸਨ।
ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਮ ਨੇ ਦਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੀ ਸੰਗਤਾਂ ਉਤੇ
ਸਾਡੇ ਪਾਈ ਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨੇ ਬੜੇ ਰਸ
ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਸੰਤ ਸ਼ਿਵ ਸਿੰਘ
ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ
[illegible] ਸੁਣਾਏ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਜ਼ ਦੁਪਹਿਰ ਸੰਤ
ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਏ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ।
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਟੂਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਜਥੇ ਦੇ ਸੰਗਤਾਂ
ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਦੇਸ਼ 18-2-1956 ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦੌਰੇ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਏਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਭਾਰ ਬਹੁਤਾ ਰਿਹਾ
ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਾਥਾਂ ਤੋਂ ਸਾਥੀ
ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਰ ਸੰਤਾਨ ਵੀ ਹੈ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਹੋਣ ਤੇ ਘਰ
ਛੱਡ ਕੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ
ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਵਸਾ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਏਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ

ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਦੇ ਪਾਰ ਏ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਚਰਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਕੁਝ ਜਰੂਰੀ
ਦੇ ਦੂਰੋਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਪਰਮ ਸਾਖੀ ਜਾਣਕਾਰ ਲੰਡ ਰਿਹਾ ਤੇ
ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤੇਹ ਨੇ ਪਰਮ ਸਾਖੀ ਜਰੂਰੀਆਂ ਪਹੁੰਚਦੇ ਆਏ ਦੇਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਚੱਕ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਵਾਜਾ
ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਜਾਉਂਦਾ ਤੇ ਤਬਲੇ ਦਾ ਸਾਥ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗੀ ਚੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ
ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਸਰੀਰ ਇੱਥੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਕੀਰਤਨ
ਕਰਨ ਪਹੁੰਚਦੇ ਇਸਦਾ ਪਤਿਆਂ ਜੀ ਚੱਕ-ਚਾਲੂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇੱਥੇ ਦੇ ਦੂਰੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀਆਂ
ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸਦਾ ਸਮਾਂ ਜਾਣੀ ਦੇਖਦਿਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ
ਸੇਵਕ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਾਹ ਬੰਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ॥ ਅਕਤੂਬਰ 1956 ਨੂੰ ਦਸਹਿਰੇ ਤੋਂ ਉਸ
ਸਮੇਂ ਏਥੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਵਾਉਣ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਫੁਰਮਾਇਆ
ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਐਵੇਂ ਦਖਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਜਦ ਕਿ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਹੈ
ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਬੀਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ
ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਭਰਾ ਪੂਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸੀ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਪਰਿਵਾਰ ਰਾਜ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ
ਪਰਵਾਨ ਹੋਏ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਚੀਕਾਂ ਤੇ 25 ਸੀਰੀ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸਦੀਵਾ
ਹੈ॥ ਸੀਸ-ਨਿਵਾਸ, ਜੀਵਨ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਵੇਲੇ ਨਿਤ-ਨੇਮ (ਜਪੁ-ਪਾਠ) 30-3-1956 ਨੂੰ 5 ਵਜੇ ਤੋਂ 6 ਵਜੇ ਤੀਕ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਹ ਕ੍ਰਮ
ਪਹਿਲਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ
ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 12-10-1956 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ
ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਸਮਾਪਨ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਪਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ
ਨਾ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਹੀ ਪਾਏ ਗਏ (ਨੋਟ: ਇਸ ਦਿਨ ਸੀਸ-ਨਿਵਾਸ ਠੰਢੀ ਸੂਰਤ,
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਦਿਵਸ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ

ਸੰਗਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੇ ਮਾਘ ਮੇਲਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚੀ ਮੁਕਤੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਅਤੇ ਇਹ
ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੇਂ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਗਏ॥ ਮਾਘ ਮੇਲਾ ਵਿਚ ਦੋ ਹਫਤੇ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨ
ਸਮਾਗਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸਣੀ ਤੇ ਕਈ ਸ਼ਹੀਦ ਲੋਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਤੇ
ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ। ਸ੍ਰੀ ਚ-ਨਿਵਾਸ ਜੀ ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਵਾਪਸ
ਅਕਤੂਬਰ 1958 ਨੂੰ ਆਏ ਸਨ॥ ਇਸ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ 1959 ਦੀ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਦੇ 18 ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜੋ ਲੋ ਬਲਿਆਂ
ਅਰਦਾਸ ਰਹੀ ਬੋਲਦੀ ਜਿਸ ਤੇ ਜੀ ਨੇ ਬੈਰੋਕ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ
ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਚ-ਨਿਵਾਸ ਜੀ ਆਪ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਰਾਗੀ ਜੱਥੇ ਸਹਿਤ ਬੈਰੋਕ ਵਿਖੇ
ਜਨਵਰੀ 1959 ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਬੈਰੋਕ ਦਾ ਦੌਰਾ
ਖਾਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਨ ਵਾਲੇ 18 ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ॥

1. ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ 2. ਸ੍ਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ 3. ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ,
4. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ 5. ਸੰਤ ਨਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ 6. ਸੰਤ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਗੋਰਿਵਾੜਾ
7. ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗੋਰਿਵਾੜਾ 8. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜਾਟੋਵ 9. ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਮਜਾਟੋਵ
10. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਦਾਨ 11. ਸੰਤ ਤਖਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਰਗਰ 12. ਬਾਊ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
13. ਸੇਠ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ 14. ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ 15. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਜਾਟੋਵ

॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪੇ ਵਿਚ
ਰਲੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੰਡ ਲਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਤੇ
ਸਮਈ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣ॥ ਬੈਰੋਕ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ
ਸਮੇਂ ਰਸ-ਭਿੰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜਾਟੋਵ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਗੀਤ ਗਾਇਆ
ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਮਾਘ ਮੇਲਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ [illegible] ਕਰਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਸਮ੍ਰਿਤ
ਦੀਆਂ ਦੇਗਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਇਆ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੁਖ਼ਾਸਨ ਵਿਚ

ਤੇ ਕਥਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸਜਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ
ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਕ ਡੰਡਾ ਜੇਹਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਰਤਨ
ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਰੰਗਮਹਿਲ ਵੱਲ ਰੇਲ-ਗੱਡੀ ਤੇ
ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਰਖਾ ਦੀਆਂ ਝੜੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗਾਡੀ
ਮਟੌਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੌਰੇ ਤੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ।।
ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਖੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦਸ ਵਜੇ ਤੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤੇ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਡੇਰਾ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜਾਫਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਅਤੇ ਰੰਗਮਹਿਲ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸ੍ਰ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ (ਰੰਗਮਹਿਲ) ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਏਥੇ ਦਾ ਕੀਰਤਨ
ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਰੰਗਮਹਿਲ ਵਿਖੇ ਸਜਦਾ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਰੰਗਮਹਿਲ ਵਿਖੇ ਗਰਿੰਦਰ ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਪੱਖੀ
ਸਿੱਖ (ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ) ਗਾਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਾਈ ਭਾਈ ਆਇਆ। ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਰਕੇ ਧਨ ਪਰਸਦੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਐਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ।। ਇਕ ਦਿਨ ਰੰਗਮਹਿਲ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ
ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਦ ਪਾਠੀ ਤੁਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਧ. ਲਿਖਤ ਜੀ ਤੁਰੇ ਫਿਰੇ ਪਿਛਾਂਹ ਸਾਹਣ
ਸਨ ਤੇ ਗਾਡੀ ਸਰੀਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਬੈਠ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਏ ਸਨ।
ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਧ. ਲਿਖਤ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰ ਲੈ ਆਓ ਤੇ ਵੇਖੋ ਦੇ ਰਾਗੀ (ਮਾਸਟਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ
ਵੱਡੇ ਭਰਾ) ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਜਰੂਰ ਲੈ ਆਏ।। ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੰਸਰਾਜ ਭਾਈ ਰਾਮ
ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਗਏ ਤੇ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਜਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈ
ਸਾਜ ਸਰੂਪ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਸਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਵੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਧ-ਲਿਖਤ ਜੀ
ਪੁੱਛਿਆ "ਕਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ? ਤਾਂ ਸਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ
ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਅਰਾਮ ਬਖਸ਼ੋ. ਪਰ
ਆਪ ਹੱਸਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਹੁਣ ਤੋ. ਮੇਰੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਅਣ-ਸੁਣਿਆ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹੋ.
ਰੋਗ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਮੰਨ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਜੀ ਸੌਂਕੇ ਝੱਟ ਪੱਟ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਣ
ਲੈਂਦੀ ਸਾਜੇ? ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਇਹ ਸੇਵੀਆਂ ਕਰੀ ਸਜ਼ਾ

"ਤੇ ਉਸੰਦੇ ਲੇਖ ਦੁਆਰਾ ਦਾਸ ਵੇਖਣ ਦਾ ਚਾਂਸੀ ਸਤਕਰਤਾ, ਚੌਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਸਭਨਾਂ ਸਨ"
ਬੰਧ-ਸਿੰਘਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੀ ਹਾਂ "ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅੰਤ ਵੇਲਾ ਆਇਆ
ਬਚਨ ਬੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਵਿਸਾਰਕੇ ਹੀ ਇਹ ਭੁਲਾਇੰਦਾ ਹੈ, ਸਮੇਂ ਦਾ ਗੇੜ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਚੇ ਆਦਿ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਮਬਾਣੀ ਪਰਮਸਾਰਾ
ਸਭ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਚਾਰ ਨਿਤ-ਨੇਮ ਦੀ ਹੋਰ ਪਾਠ ਏਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਗੁਰਮਤ ਰਸਿਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਹੀ ਹੁੰਦਾ॥ 8-2-1957 ਨੂੰ ਸੀ ਫੌਜਾ
ਸਿੰਘ ਵਿਸੇ ਜੀ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਲੇਖ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰ-ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੰਦ-
ਕਾਰਜ ਹੋਏ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨੰਦ ਸੰਤ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੀਬੀ ਤਰਲੋਕ ਕੌਰ ਦਾ ਸ੍ਰ. ਭਗ
ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਹ
ਹੁਕਮ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਸਭ ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵੀ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦੂਜੀ ਸ੍ਰੇਣੀ
ਸਭ ਪਤਿਸਤ ਸੱਜਣ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਮਾਚਾਰ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਕਰਦੇ
ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵਣਗੇ ਸੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ (ਜੋ ਸੀ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਵਿਸੇ ਜੀ ਸੀ)
ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੀਹਨ
"ਸੁੱਚਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕੋ" ਸਿਮਰਤ ਮਾਰਗ" ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤੇ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੀਕਾਰਡ
ਕੀਤੇ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੁਲ ਸਮਾਂ 0.50 ਮਿੰਟ ਸੀ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਜਣਾਂ ਦੇ
ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਈ ਇਹ ਸੰਭਾਲੇ ਹੈਂ 1. ਦੀਤਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 2. ਬਾਬੂ ਸੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 3. ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਰਾਮ 4. ਲਾਲਾ
ਰਾਮ ਨਾਥ 5. ਲਾਲਾ ਧਰਮ ਚੰਦ 6. ਨਾਤ ਸਿੰਘ ਠਕੁਰ 7. ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਠਕੁਰ 8. ਪ੍ਰੋ. ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ
ਸੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਹੋਰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਸਜੀਰ ਇਸ ਹਦੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਤਿ ਬਚਨ ਦੇਸ ਦੀ ਹਰਕੀ ਨੂੰ 9-2-1957 ਨੂੰ B.O.A.C ਦੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼
ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇਸ ਸਨ॥ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਰਲ ਦਿਨ ਬਾਣਿ ਇਕੋ ਵਿਚ ਇਸ ਗ੍ਰਿਹ
ਸਿੰਘ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਾਲੀ ਤੇ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਜਗਾ ਲੈਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ
ਤੇ ਇਸ ਵਾਲੀ ਕੁਝ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਉਗਰਾਹੀ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਇਸ ਸਮਾਂ ਵੇਲੇ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਦੇ ਸਗੋਂ ਬਾ ਸੀ"

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਫੰਡ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਆਈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ
ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਠਹਿਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਤੰਬਰ ਦੇ
ਮਹੀਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਬਿਹਾਰੀ ਜੀ ਪਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ਰਤ ਦੀਨੇ
ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਦਸ ਸਤੰਬਰ 1957 ਨੂੰ ਫਿਰ ਭਾਗ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਨਾਮ
ਮਿਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਬਿਹਾਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ-ਪਰਸਣ ਕੀਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ
ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਰੁਝ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਨ ਤੇ ਸਨ ਨੂੰ
ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ 5 ਅਕਤੂਬਰ 1957 ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ 1958
ਦੀ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੇਠ ਨੈਣ ਸਿੰਘ ਜਾਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਰੀਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੁਝ
ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਸੰਨ 1958 ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਕ ਇਕੱਤਰਤਾ ਸੱਦੀ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਸਥਾਪਨ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨਾਂ
ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਇਕ ਇਕੱਤਰਤਾ ਸੱਦੀ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸੱਤ
ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਇਕ ਰਾਏ ਨਾਲ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।
1. ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜਾਵਾ 2. ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਜਦੇਵ 3. ਸੇਠ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ
4. ਸ੍ਰ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਜਾਵਾ 5. ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਜਦੇਵ 6. ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਚਾਨ
7. ਬਾਊ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜਗਾਸੂ। ਸੋ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕਰਕੇ ਇਸ
ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਤੇ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਜਦੇਵ
ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਾਊ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ
ਕਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੇਖ ਆਦਿਕ ਸਨ ਸ੍ਰੀ ... 'ਬਸੰਤ ਆਗਮਨ'
'ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ', 'ਦਸਮੇਸ਼ ਗਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼' ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਸਬੰਧੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸਜਦੇ
ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੀਰ ਦੀ ਸਿਆਣੇ ਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਕੇ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ
1. ਸੰਤ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ 2. ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ 3. ਸੰਤ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ 4. ਸ. ... ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ.

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਰੋਹਣ 6. ਸ. ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੀਤੇ 7. ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀ 8. ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ
ਸਮਰਾਲਾ 9. ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਸੂਰਾਂ ਆਦਿ। ਇਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਪੰਜੋਕਰ ਵਿਖੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਬੜੇ ਚਾਉ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸਭੇ
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੀਤਲ ਤੇਜ ਮੁਖ ਦੇ ਦਰ
ਪੰਜੋਕਰ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਨੇ ਵਧੀ ਕਰਵਾਈ
ਇਆ ਕਰਿਆ ਸੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇਰ ਸੀ ਤੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਏਂ ਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਤਕਰੀਬਨ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ
ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਨ 1957-58 ਦੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਿਵਾਰ
ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜਾਤਰਾ ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ। ਸੰਤ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ
ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੰਗਾ, ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਸੰਤ ਜੀਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੌਂਕੜਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸੰਤ ਦਾਨ
ਪੰਤਾਂਪੀ"। ਇਸ ਸਾਲ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ
ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਈ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ
ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਿਸਾਨ ਤਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਫਿਰ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਖਰੀਦੀ ਜਾਵੇ
ਇਸ ਦਿਨ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਵਿਚ ਏਨਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿਆ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕਿਤਾ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹਠੂਰ 2. ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀ 3. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੈਸ 4. ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ
ਸੈਦੋਂ ਆਦਿ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਜਿਸ ਵਿਚ
ਪੀਂਦੇ ਨੀਂਦ ਸਭਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਂ ਉਪਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪੀੜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ ਸਥਾਨ
ਕੈਦੇ ਸਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗਏ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸ੍ਰੀ ਜੀ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ (ਦੇਵੀ ਲਾਲ) ਹਜ਼ੂਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ
ਮਨੀ ਪੰਜਾਬ ਕਿਸੇ ਤੁਰਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਲਿਆਂਦੇ
ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸੀਟਾਂ ਵੰਡਣ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਫ਼ਤ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਜਨਮ ਦੀ
ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਇਕ ਖਾਸ ਸੀਟਿੰਗ ਮੰਦਰ ਦੇ (ਕ੍ਰਮ 8-10 ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ) ਇਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ
ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸੀਟਿੰਗ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪੰਜੀਆਂ ਨੇ
ਸਰਬੰਸ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਕੀਤੀ। ਨਾਲ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਹਨ:- ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ.

ਸੇਠ ਦਇਆਲ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ, ਸ. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜਾਡਲਾ, ਸ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦਲੇਰ, ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਅਤੇ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਹੰਦੀਆ। ਸੋ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਭੇਜਿਆ। ਜਿਸਦੀ ਇਕ ਨਕਲ ਗਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਤੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੋਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਨਾ ਹੋਈ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ।। ਜੋਧਪੁਰ ਨਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬੜੀ ਸਖਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਸਭ ਖਬਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਛਪੀਆਂ ਸਨ ।। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀਆਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ਦੇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਦਸੰਬਰ 1958 ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੋਗ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅਕਾਲ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਗਈ।। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕਲਕੱਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਕੁਝ ਰਾਜਸੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਾਲ ਆਏ ਸਨ।। ਸੋ ਬੀਬੀ-ਨਿਹਾਲ ਜੀ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ, ਅਤੇ ਗਨੀ ਜੱਥਾ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਦਸੰਬਰ 1958 ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੀ ਸੰਗਤ ਸੀਤਾ ਉਸੇ ਦਿਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੱਦਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਡੇਰੇ ਨ ਆਏ।। ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸ੍ਰੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸੇਠ ਨਿਆਜ਼ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਖੇ ਸੀ ਜੋ ਸੇਠ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ 30-12-1958 ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜੱਥੇ ਨੇ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ।। ਦੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਸੰਗਤ ਉਸ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕਮਰੇ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰਦੇ ਸਨ।। ਇਕ ਸਿੱਖ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਿ ਵਜੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪ

ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ
ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੇ
ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਵੀ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ
ਸਨ ਇਹ ਤੇ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ
ਹੀ ਖੜੇ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ
ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਜਾ ਕੇ
ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ "ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਸੈਂ?"
ਬਲੋਂ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ "ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਅੰਦਰ ਆਵੇ" ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ
ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ "ਕਿ ਇਹ ਹੁਕਮ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਏਥੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈਂ"
ਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਜੋ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਣ ਦੇਂਦੇ ਸਨ।
ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਸਮੀਪ
ਨ ਬਹਨ ਕਰੇ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਦੇਖਣ ਤੇ
ਦੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ
ਵੇਂ ਵਿਚ ਇਹ ਫੁਰਮਾਇਆ "ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਵਾਸਤੇ ਕੱਢਦੇ
ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕਿਤਨਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਪਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁ
ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ
ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿਣ ਕੇ ਸਿਰ ਤਾਣੀ ਰੱਖਣ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਝਗੜੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬਾਹਰ ਕੇ ਰਹਿਣ।
ਦੇ ਉਤੇ ਹੁਕਮ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਕੇ ਨਾ ਰਹਿਣ, ਜੋ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਨਗੇ ਤਾਂ ਫੇਰ
ਨੇ ਕਿਸੀ ਪੁੱਛਣਾ।" ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਰੂਰ
ਧਿਆਨ ਦਿਓ।" ਏਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ
ਨਾ ਚੱਲਣ ਫਿਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਤਕਲੀਫ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕਰਦੇ "ਹੁਣ ਦੇਖ ਲਿਓ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਜਾਂਦਾ।"
ਸਤਗੁਰ ਜੋ ਆਪ ਫੁਰਮਾਇਆ ਇਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਵੀ ਪਾਸ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ 8 ਜਨਵਰੀ 1959 ਨੂੰ ਸੀ ਫੌਜਾਂ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵੀ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨੰਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਬੀਬੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ ਦਾ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰ: ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਗਾਂਧਾਰੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ 9-1-1959 ਨੂੰ ਸ਼ੌਂਕ ਨਿਵਾਸ ਜੀਆ ਚਾਯਸਟੇਸ਼ਨ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਨਵੀਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਵਪਾਰ ਸਿੰਘ ਸੌਨ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਦੁਕਾਨ ਗਾਬਹੂੰਗ (ਰਾਜਾ ਦੈਮਰੋਡ) ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਤ ਦੀਆ ਰਾਜ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਸੋ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਾ ਅਸਲੀ ਦੀਵਾਨ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਗੱਲ ਵੇਖੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ "ਨਦੀਆ ਵਾਹ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ਮੇਲਾ ਸੰਜੋਗੀ ਰਾਮ" ਸ਼ਾਮ ਤੋਂ ਕੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਇਹ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਰਚਨ ਵਾਲਾ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੋ ਉਸੇ ਦਿਨ ਦੋਪਹਿਰ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਅਚਾਨਕ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ 9-1-1959 ਨੂੰ ਦੇਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ॥ ਇਕ ਹੋਰ ਬਚਨ ਲਿਖਣੋਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:- ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਖਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰਕੇ 8-1-1959 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ (ਲਾਟ ਯਾ ਰੋਡ, ਬਿਗ ਸਰਕਲ ਕੋਲ) (~~LA AB~~ YAHROAD NEAR BIG CIRCLE, THONBURI) ਸਜਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸਨ॥ ਇਸ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ਇਕ ਹੋਰ ਬਚਨ ਸੰਤ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:- ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਆਪ ਜੋ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਜਦ ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੰਕਾਕ (ਸਿਆਮ) ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਤੈਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸਿਆਮ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਤਾਂ ਜਦ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਰਮਾ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ "ਭਾਈ, ਏਡੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਮਾਂ ਗਏ ਹਨ ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ

ਤ ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਅੰਧ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਕੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਕੀਤਾ:- ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਮਿਆਸ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਹ ਦੇ ਪਰ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੋਏ ਤੇ ਸੰਨ 1900 ਵਿਚ ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਚੀਨ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ
ਪ੍ਰੇਮ, ਕੀਰਤਨ, ਨਾਮ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਜੀ ਤੇ ਇਸ ਪਾਸ ਚਲੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਤੇ ਜੰਗ, ਮਹੱਤਵ ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਚ
ਪੜ੍ਹ ਨਾਲ ਸਜਾ ਲਿਆ। ਏਸ ਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਖਬਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ
ਸਾਲ ਹੋਇਆ ਮਹੱਤਵ ਅਫਰੀਕਾ (ਕੀਨੀਆ) ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹ ਵੀ
ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਪ੍ਰਤਨ ਦੇ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ
ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ
ਰਾਹੀਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਗਈ। ਏਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਤੋਰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ। ਸ: ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣਾ ਤੇ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਸਰਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਬਰ
ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਏਥੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮ ਸਮਾਚਾਰ ਪਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਤੇ
ਲੱਗਾ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਜੋੜ ਮੇਲ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ
ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹਰ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਨ
ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਬਾਹਰ ਇਸ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਨ ਰਹੇ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੀਨ ਦੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਰੀਰ ਭਾਈ ਦੇ
ਹੋਲਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ
ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ
ਕਰ ਕੇ ਕਰਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚਨ ਤੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਚ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਲਾਕੇ ਹੋ ਗਏ ਹੈ ਸੰਗਤ ਦੀ ਤੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਗੱਡੀ ਦੀ
ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਾਏ [illegible] ਇਹਨਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ [illegible] ਭਤੀਜੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਭ
ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜੀ ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਫਗਵਾੜਾ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ
ਰ ਸੂਰੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਹ ਦੇਖ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ
ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਮਰਾਟ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ
ਨ-ਭੂਤਕ ਦੇਹ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਚ-ਖੰਡ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ਸੋ ਉਸ

ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕ
ਪਰ ਇਹ ਕੀਤਾ ਯਤਨ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਪਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੇ
ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਈ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਸੰਤ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸੰਤ
ਅਕਾਲ ਸਿੰਘ ਇਨਸਾਫ਼, ਸ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਸਰਦੂਲ, ਸ. ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਤੇ ਕੁਝ ਸੰਗਤ ਹੋਰ ਵੀ
ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਇਹ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤਾ ਐਲਾਨ ਸੁਣਿਆ
ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਪੂਜਯ ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਵਣਗੇ ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਇਸ ਕੀਤੇ ਐਲਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਪੰਥ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ 10 ਅਗਸਤ 1959 ਨੂੰ ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ
ਦੀ ਰਸਮ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦਰ ਪ੍ਰਤੀ ਨੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਇਹ ਪਰ
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਇਸ ਵਿਛੜੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕੀਰਨੇ ਪਾਏ ਗਏ ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਬੇਮਿਸਾਲ
ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਦਰਦ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਿਆਗੀ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭੋਗ ਦੇ
ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਤਿਜੁਗ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅੰਕ
ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ
ਕਰੂਰਾ ਦੀ ਗਲਤ ਹੀ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਸੀ। ਕਈ ਦੀਵਾਨੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਵੀ
ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ 20-3-1959 ਨੂੰ ਸਚਖੰਡ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇ
ਦਾ ਭਿਜਨ ਦਾ-4 ਤੇ 22-8 ਦੀ ਵਿਚ ਰਖਣੀ ਆਪੀਰਤ ਸਮੇਂ ਰੁ. 25 ਰੁਪਏ ਦੇ ਸਰਬ ਖੰਡ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ॥
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਵੀ ਦਸਹਿਰੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਸੀ ਦਸ਼ਾ ਬੀਰਨੇ ਵਿਖੇ
ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ
ਕੀਤੇ ਵੱਡੇ ਹਵਨ ਵਿਚ ਪਾਠੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਆਂਦੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ
ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਤੀ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਸ ਖੜ੍ਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਵਿਛੜੇ
ਆਗੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸਰੂਪੀ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸੀ ਜਾਈਆ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਉਹ ਨਾ
[illegible] ਯਾਦ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ [illegible] ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਥ
[illegible] ਯਾਦ ਆਉਂਦਿਆਂ" ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ [illegible]
[illegible] ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ [illegible]
[illegible] ਦੀ [illegible]" ਸੋ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ [illegible]
[illegible] ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ [illegible] ਤੇ [illegible]
[illegible] ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ [illegible]
ਤੇ ਮੈਂ [illegible] ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ [illegible] ਇਹ [illegible] 1951 ਦੇ [illegible]
[illegible] ਤੇ [illegible] ਸਾਧ ਸੰਗਤ [illegible] ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ [illegible] ਦੀ [illegible]
ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ [illegible]"

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ

ਅਤੇ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਕ [illegible]

[illegible] ਸਿੰਘ [illegible]

ਮਿਤੀ 30 ਜਨਵਰੀ 1989

